

SZAKDOLGOZAT

Czink Zsuzsanna

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Gyógypedagógia alapképzési szak

**FEKETE ISTVÁN: KELE CÍMŰ REGÉNYÉNEK BIBLIOTERÁPIÁS
ELEMZÉSE PSZICHOPEDAGÓGIAI FELHASZNÁLÁSRA**

Belső konzulens: Dr. Vörös Klára Ilona
egyetemi docens

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:** Neveléstudományi Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra
Tanszék

Készítette: Czink Zsuzsanna

Kaposvár

2024

Tartalom

1. Bevezető és célkitűzések	1
1.1. Témaválasztás indoklása	1
1.2. Jelentőség, aktualitás	2
1.3. Célkitűzés	3
1.4. Szerkezet bemutatása	3
2. Szakirodalom – terminológiai áttekintés	5
2.1. Beilleszkedés nehézségei	5
Beilleszkedési probléma vagy introvertált személyiség?	13
2.2. A biblioterápia meghatározása, terminológiai egyértelműsítés	14
2.2.1. Biblioterápia	15
2.2.2. Meseterápia	17
2.3. Kele, mint szépirodalmi alkotás	18
2.3.1. A regény születésének háttere	18
2.3.2. Mi a szépirodalom?	21
3. Alkalmazott módszerek (anyag és módszer)	22
4. Eredmények és értékelésük (megvitatás)	23
4.1. Beilleszkedés- témakifejtés saját gondolatokkal a szakirodalom felhasználásával	23
4.1.1. Beilleszkedés, mint életfolyamat, biológiai folyamat, szociológiai folyamat, új közösségbe kerülés	23
4.1.2. A beilleszkedés nehézségei, a regény szűrőjén keresztül	24
4.2. A biblioterápia	25
4.2.1. Eszközrendszere	25
4.2.2. Problémamegoldás történetekkel	25
4.3. A szépirodalom szerepe az egyén életében és a biblioterápiában	26
4.3.1. Elénk-élés:	26
4.3.2. Megoldási minták a Kelében	27
4.4. Kelével a gyakorlatban	34
5. Következtetések, javaslatok	37
5.1. Társművek a beilleszkedés témaköréből	37
6. Összegzés:	38
7. Irodalomjegyzék:	39
8. Mellékletek: Biblioterápiás foglalkozássorozat Fekete István: Kele című regénye alapján	42
9. Nyilatkozatok	64

*„Az univerzum nem kis részecskékből áll, hanem történetekből;
történetek alkotják életünk hullámfüggvényeit.
Egyszerre határolják különbejáratú feketelyukaink horizontját,
és jelentik az egyetlen menekési lehetőséget”*

– Oláh János: Közel

1. Bevezető és célkitűzések

1.1. Témaválasztás indoklása

Mindannyian mások vagyunk. Mindannyian valahol, valahogy megsérültünk. Lehet fizikai és lelki a deformitásunk. Mindannyiunknak megvan a saját történetünk. A múltunk az alapja a jelenünknek és a jövőnknek. Ez a mi igaz mesénk, amit folyamatosan írunk. És mivel még nincs vége, úgy alakítjuk, ahogy mi szeretnénk, hiába meghatározó tényező benne a már megírt rész.

Ahhoz, hogy kedvünkre tudjuk alakítani a jövőnket, meg kell ismernünk a lehetőségeinket, a megoldási módokat, cselekvési mintákat. Cselekvési minták megismeréséhez a legjobb mód, ha hasonló helyzetű személyeket figyelünk meg, ha az ő megküzdési stratégiájuk eredményes, akkor érdemes eltanulnunk tőlük. Ugyanakkor nem minden esetben találunk hasonló problémájú személyt a környezetünkben. Ilyenkor hasznos, ha keresünk róluk történetet, és azt tanulmányozzuk. A biblioterápia ebben nyújt segítséget. Könyvekben, filmekben, és egyéb hanganyagokban hoz eléink különböző emberek, személyiséggel felruházott tárgyak és állatok képében történeteket, amiken elgondolkozhatunk, cselekvési mintáinkból tanulhatunk. Sokszor azáltal, hogy azt követjük, de olykor azzal, hogy megtanuljuk felismerni a hibás mintákat. Ezek a történetek azért is hasznosak, mert nem nekünk kell az összes lehetséges utat végigjárunk és kipróbálnunk, vajon működik-e. Megmutatja, hogy egy-egy cselekedetnek milyen következményei lehetnek, és képzeletben mi is kipróbálhatjuk, a mi esetünkben mennyire lehet működőképes. De nem csak a saját helyzetünket mutatja, hanem segíti, hogy a másik szemszögéből is vizsgálhassuk a szituációt.

Manapság egyre nő a viselkedési-, beilleszkedési és magatartászavaros tanulók száma. Ennek sok lehetséges oka van, amit ha fel is ismer a gyermekkel foglalkozó felnőtt, nem biztos, hogy tud rajta változtatni. Ellenben tud segíteni a különböző helyzetekkel való megbirkózásban, például a fejlesztő biblioterápia alkalmazásával.

Kutatásomhoz Fekete István (Fekete, 1961) Kele című regényét választottam, részben azért, mert az írónak nagyon szeretem a munkásságát. Fontosnak tartom, hogy az általa használt nagyon szép nyelvezetet a fiatalokkal megismertessük, és általa az anyanyelv

ápolását elősegítsük. Annak ellenére, hogy a családom könyvespolcán majdnem az összes könyve megtalálható az írónak, és magam is többet olvastam közülük, ez a regénye eddig kimaradt olvasmány élményeim közül. Ugyanakkor tudtam, hogy ezt a kötetet a beilleszkedés regényei közt tartják számon a biblioterapeuták. Fekete István állattörténeteit gyerekek számára is könnyen olvasható műveknek, valamint témában is a fiatalok érdeklődéséhez közel állónak tartom.

1.2. Jelentőség, aktualitás

Az iskolakötelezett gyermekek között két csoportot lehet fölismerni, az egyik a tipikus fejlődésmentű vagy átlagos tanulók, a másik csoport a kiemelt figyelmet igénylő tanulók. Az utóbbi csoport tagjai lehetnek a 2011. évi CXC törvény a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdők, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény részletes meghatározása szerint kiemelten tehetségesek, sajátos nevelési igényűek, szerint hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek és tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók. Sajnos, az iskolákban egyre kevesebb a tipikus fejlődésmentű gyermek, a kiemelt figyelmet igénylők csoportjai egyre nagyobb számban jelennek meg. Mindamelllett, ezek a csoportok sok esetben átfedést is mutatnak, sok sajátos nevelési igényű (a továbbiakban: SNI) gyermek, míg az egyik oldalról valamilyen hátránnyal, hiánnyal küzd, valami másban kiemelkedően tehetséges. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek közt is gyakori, hogy az életkörülményeik az egészségüket, fizikai fejlődésüket károsan befolyásolja, illetve a másfajta szocializáltság miatt beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel szembesülnek. Ugyanakkor az integráló vagy többségi iskolába kerülő SNI tanulók a sajátos képességstruktúrájuk miatt kilógnak a sorból, és nehezen tudnak beilleszkedni. Tehát egy átlagos többségi iskolában egyre nagyobb problémát jelent az adaptációs zavarral küzdő és a jó magaviseletű diákok együttoktatása, a személyiségük fejlesztése. Ugyanakkor nem csak a hangos, a közösség számára problémás magaviseletű gyerekeknek van szüksége kiemelt figyelemre, hanem a túl csöndes, a túl magányos tanulóknak is. Sőt sokszor nekik még inkább, hiszen nem feltűnő, ha nagy a baj. Manapság egyre többször hallunk a hírekben gyerekekről, akik öngyilkosak lettek. Ezekben a hírekben olyan gyerekekről mesélnek, akik nem tudtak beilleszkedni, emiatt kortársaik bántalmazásának a céltáblái lettek. Azt gondolom, ha időben elkezdene ezekkel a gyermekekkel foglalkozni, és kapnak segítséget, hogy hogyan alakítsanak ki a környezetükkel élhető kapcsolatot, akkor ezek a tragédiák elkerülhetőek lettek volna. Az izoláció mindig nagyon sok veszélyt rejt magában. Thomas Mann szavaival

élve (Mann, 1971: 23): „*Magány termi az eredetiséget, a merészen, meghökkentően szépet, a költeményt. Ámde magány termi a fonákot, az aránytalant, az abszurdot és a tilalmast is.*”

1.3 Célkitűzés

A dolgozatomban egy olyan regény elemzésén keresztül szeretném bizonyítani, hogy nem csak az önsegítő könyvek, de bármely regény, irodalmi mű lehet életet megváltoztató, személyiségfejlesztő, segítő eszköz, ha megfelelő szaktudással, figyelemmel adjuk a segítségre szorulóknak. Ehhez a szereplők és a gyermekek közti párhuzamokat megkeresem, és a lehetséges megoldási kulcsokat is bemutatom. Azt is szeretném megvizsgálni, hogyan lehet egy foglalkozás-sorozatot felépíteni ugyanarra a regényre. Célom egy olyan biblioterápiás foglalkozás-tervezet összeállítása, aminek segítségével ezeket az elkülönülő, beilleszkedni nem tudó, nem akaró, kívülálló fiatalokat rá lehet vezetni, hogyan tudnak kapcsolódni a környezetükhöz, hiszen a megfelelő kapcsolódás életet menthet.

Ez a regény Fekete István Kele című alkotása. A regény főszereplője egy sérült gólya, akinek a sérülése miatt a tyúkudvarban kell a telet és a gyógyulási időszakot átvészelnie. Különcsége, magányossága hasonló a problémás, zárkózott gyermekek lelkiállapotához. Szeretném bizonyítani, hogy ez a hasonlóság valós, és ahogy az öreg gólya is végül megtalálja a hangot a környezetével, úgy a fiatalok, akik olvassák, szintén összhangba tudnak kerülni környezetükkel, önmaguk felvállalásával együtt.

1.4. Szerkezet bemutatása

Ahhoz, hogy megfelelő irodalmat válasszunk egy személynek, meg kell ismernünk őt, mi foglalkoztatja, hol van az elakadása. Sokszor csak a tünetet látjuk és ebből a tünetből kell kiindulni. A beilleszkedési- és alkalmazkodási nehézségeknél nagyon sok ok meghúzódhat a háttérben, ezért a dolgozatomban második fejezetében megvizsgálom, mit ír a szakirodalom a beilleszkedési-, tanulási, és viselkedészavarokról, az alkalmazkodási zavarokról valamint a szociálisan visszahúzódó, társaságkerülő gyermekekről. A zavaroknak milyen fajtái vannak, milyen előzményei, hátterei és okai lehetnek. Továbbá a biblioterápia terminusait vizsgálom, és egyértelműsíttem az általam használt kifejezéseket, hogy ezáltal a harmadik fejezetben a biblioterápiai megfogalmazások egyértelműek legyenek. Végül bemutatom Fekete István Kele művének keletkezési körülményeit, irodalmi visszhangját, a Fekete István által használt művészeti eszközöket, hiszen ez által jobban meg tudjuk érteni mind a művet, mind az érzelmi hatásokat, amit kiválthat.

A harmadik fejezetben az általam használt kutatási módszert mutatom be.

Majd a negyedik fejezetben megmutatom, hogy kapcsolódik a regény a fiatalok problémájához, hol jelennek meg hasonló érzelmek, hasonló szituációk, milyen megoldási módokat alkalmaznak a regény szereplői, amikből tanulva a gyermek is új lehetőségeket alkalmazhat az életében. Eközben megvizsgálom, ez a regény miért alkalmas biblioterápiás használatra, a műben szereplő viselkedési, megoldási módok valóban hasznos útmutatást jelenthetnek-e.

Az ötödik fejezetben a következtetések között utaltam arra, hogy nem csak a fiatalok beilleszkedését elősegítő céllal, hanem egyéb területeken és korcsoportban is alkalmas biblioterápiás célú felhasználásra, valamint felsoroltam néhány művet beilleszkedési problémák esetére.

Végül a hatodik pontban összegeztem a dolgozatomat.

2. Szakirodalom – terminológiai áttekintés

2.1. Beilleszkedés nehézségei

Miért fontos a beilleszkedés? Gyöngyösi Katalin Krisztina (Gyöngyösi, 2007: 23–44) így ír erről: *„A közösségi létforma megélése a diák szempontjából terápiás jelentőségű is lehet, hiszen a lelki sérülések igen nagy százaléka visszavezethető az egyedüllétre, a szeretetlenségre, az elfogadás hiányára. A közösségnek megtartó ereje van a gyerekek számára, hiszen ott tapasztalhatják a valahová tartozás érzését, a másik megértését és elfogadását, és megtanulhatják az alkalmazkodást, a lojalitást.”*

Az ember közösségi lény. Egyedül nehézkesen tud boldogulni, szüksége van társakra, közösségre. A diákok, az iskolában töltik idejük nagy részét, ahol olyan gyerekekkel és felnőttekkel kerülnek napi kapcsolatba, akikkel elsőként meg kell tanulniuk kapcsolatot teremteni, és a napok kellemes, de legalább elviselhető eltöltéséhez szükséges velük jó kapcsolatot kialakítani. Ez az utolsó hely, ahol meg tudják tanulni viszonylag komolyabb következmények nélkül a társas érintkezés szabályait, és ehhez a tanuláshoz a pedagógusok tudatos vagy tudattalan segítsége is nagy szerepet játszik.

Manapság ha egy gyerek túl élénk, vagy dühös, hisztis, vagy bármi egyéb módon úgy viselkedik, ahogy a felnőtteknek és sokszor a kortársaiknak nem kényelmes, hajlamosak vagyunk ráfogni, hogy magatartás- vagy viselkedés zavaros. Ugyanakkor a környezet által elvárt viselkedésnek nagyon sok oka lehet, és nem a gyermek „rosszasága” okozza. Egyébként is mit jelent az, hogy rossz valaki? Talán csak a felnőtt lehet rossz, aki tudva és akarva kegyetlenkedik nála gyengébbekkel.

Vizsgáljuk meg, hogy mit is takar valójában a viselkedés- vagy magatartászavar. Csak azokra érvényes ez a kifejezés, akiket nehéz kezelni, akikre folyamatosan figyelni kell, vagy a túl csendes, túl visszahúzódó személy is lehet problémás?

Volentics Anna (Volentics, 2000) a viselkedészavart úgy definiálja, mint azokat a viselkedésformákat, melyek a normatív mércétől jelentősen eltérnek, a viselkedészavar speciális gyűjtőfogalma alá sorolják. A besorolás azonban a felnőttek toleranciáján múlik. Kulturális, földrajzi és időbeli eltérést mutat mind a felnőttek toleranciája, mind a normatíva, amihez viszonyítják a viselkedési módozatokat. Emiatt objektíven nem lehet meghatározni, mikortól mondhatjuk, hogy egy cselekvés már a zavar kategóriájába tartozik. Ugyanakkor a

megítélést befolyásolja, hogy azt tulajdonságként, reakcióként egy adott szituációra, környezete általi megbélyegzésként esetleg környezet által generált problémaként tekintünk rá.

Tulajdonképpen bármennyi tudomány megközelítéséből vizsgáljuk, mindenhol kicsit más jelent, más tünetek és más kapcsolódó jelenségek kerülnek előtérbe. azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a tünetek mértéke, gyakorisága és fennállásának időtartama alapján a viselkedésbeli eltérés lehet viselkedészavar, vagy előrevetítheti a pszichiátria területéhez tartozó személyiségzavart is.

Elsőként nézzük át, hogy a két klasszifikációs rendszer hogyan határolja be a viselkedési, magatartási vagy beilleszkedési zavarokat:

A BNO-10: 11 csoportba sorolja a mentális és viselkedészavarokat:

- Organikus és szimptomatikus mentális zavarok (F00-F09)
- Pszichoaktív szer használata által okozott mentális és viselkedészavarok (F10-F19)
- Schizophrenia, schizotipias és paranoid (delusiv) rendellenességek (F20-F29)
- Hangulatzavarok (affektív rendellenességek) (F30-F39)
- Neurotikus, stresszhez társuló és szomatiform rendellenességek (F40-F49)
- Viselkedészavar szindrómák, fiziológiai zavarokkal és fizikai tényezőkkel társulva (F50-F59)
- A felnőtt személyiség és viselkedés rendellenességei (F60-F69)
- Mentális retardatio (F70-F79)
- A psychés fejlődés rendellenességei (F80-F89)
- Viselkedési és emocionális rendellenességek, rendszerint gyermek- vagy serdülőkor kezdettel (F90-F98)
- Nem meghatározott mentális rendellenesség (F99)

A BNO 10 alapján az F91 a magatartás zavart úgy határozhatjuk meg: *„jellemzői a visszatérő és tartós disszociális, agresszív vagy dacos magatartás-sémák. A viselkedés egészen a kornak megfelelő szociális elvárások durva áthágásához vezethet, sokkal súlyosabb lehet, mint egy hagyományos gyermekcsíny vagy egy serdülőkori lázadás, és elég hosszan kell tartania (hat hónap vagy annál hosszabb ideig). A magatartászavar része lehet egy meglévő pszichiátriai szindrómának, ebben az esetben ezt a diagnózist kell előnyben részesíteni. A diagnózis olyan viselkedésen alapszik, mint például: extrém mértékű harcosság, fenyegetőzés, emberekkel,*

állatokkal, tárgyakkal való durva bánásmód, a tulajdonnal szembeni extrém destrukció (rombolás), tűzokozás, lopás, ismételt hazudozás, iskolakerülés, gyakori elszökés otthonról, gyakori és súlyos indulatkitörések, szófogadatlanság. Bármelyek a fentiek közül, ha kellően markáns, elegendő a diagnózishoz, de izolált aszociális cselekedetek nem" (BNO-10, 2004: 135).

A DSM V-ben a Diszruptív, impulzuskontroll- és viselkedészavarok fejezetben írnak a viselkedészavarokról. Kiemelik, hogy érzelmi és/vagy viselkedés szabályozási problémák más rendellenességek tünetei is lehetnek, de ezen osztályba tartozó zavarok mások jogait sértő viselkedésben jelennek meg, és/vagy az egyén a társadalmi normák, hatóságokkal kerül jelentős konfliktusba. (DSM-5-TR, 2020)

Ugyanakkor a Traumával és stresszel kapcsolatos rendellenességek közt megtaláljuk az alkalmazkodási zavart. BNO-10 szerinti osztályozásban F43.2-es kód alatt szerepel. Az osztályozás szerint ez a Neurotikus, stresszhez társuló és szomatoform rendellenességek főcsoportján belül a Súlyos stressz által kiváltott reakció és alkalmazkodási rendellenességek alcsoportjának az egyik pontja. De mit is tudunk róla? DSM-V diagnosztikai kritériumok meghatározása alapján (Gonda, 2020) ez jól azonosítható stresszor(ok)ra adott válasz, ami a stresszor fellépését követő 3 hónapon belül érzelmi vagy viselkedésbeli tünetek kifejlődésében nyilvánul meg. Ezek a tünetek nem gyászreakciót jelentenek. Továbbá a tünetek jelentősebbek, mint ami a stresszortól elvárható vagy szociális illetve foglalkozási funkcióromlásban nyilvánul meg. Fontos, hogy a tünetek a stresszor (vagy következménye) megszűnése után hat hónapon belül szintén megszűnnek. A krónikus megnevezés akkor alkalmazható, ha a zavar 6 hónapon túl is fent áll, mivel vagy a stresszor nem szűnt meg, vagy a következménye maradandó.

Az alkalmazkodási zavar altípusai a tünetek szerint lehetnek:

F43.21 *Depressziós hangulattal: „nyomott hangulat, sírásra való hajlam, vagy a reménytelenség érzése dominál (Gonda, 2020: 252),”*

F43.22 *Szorongással: a főbb tünetek között idegesség, aggodalom, izgatottság szerepelhet*

F43.23 *„Kevert szorongásos és depressziós hangulattal: a depresszió és a szorongás egyaránt dominál*

F43.24 *Viselkedészavarral: a viselkedészavar dominál*

F43.25 *Az emóciók és a viselkedés kevert zavarával:*

F43.20 *Nem meghatározott: olyan maladaptív reakciók esetében, melyek nem osztályozhatók az alkalmazkodási zavar valamely másik altípusaként (Gonda, 2020: 252).”*

Érdekességként, a DSM IV diagnosztikai kritériumai zsebkönyv kicsit érthetőbben írja le a meghatározásokat, mindamelllett, hogy abban másként szerepelnek a BNO kódok is, ez utóbbira példa a „depressziós hangulattal” tétel, abban az intenzitás hossza alapján két pontban szerepel, valamint a viselkedési zavar is kifejtésre kerül, továbbá a meghatározatlan vagy nem meghatározott pontot is magyarázzák:

F43.24 feltűnő viselkedési zavarral:

a vezető megnyilvánulásként szereplő viselkedészavar olyan viselkedést jelent, mellyel mások jogait, tulajdonát vagy személyét sértik meg, más esetben a kor-specifikus szociális normákat, szabályokat erőszakosan megszegik.

F43.29 egyéb meghatározatlan tünettél:

a pszichoszociális stresszorra olyan maladaptív reakció a válasz, ami nem sorolható be más altípusába az alkalmazkodási zavarnak. Ezek közt szerepelhetnek fizikális panaszok, munkában vagy tanulásban gátoltság, valamint szociális visszahúzóadás (Bíró, 1997).

A klasszifikációs rendszerek után nézzük meg, mit ír a törvény a beilleszkedési és viselkedési zavarokról

A 2011. évi CXCV. a nemzeti köznevelésről szóló törvény 4.§ 13. pontja részletes meghatározása szerint *„kiemelt figyelmet igénylő tanulók azok, akik kiemelten tehetségesek, sajátos nevelési igényűek, beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdők és a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény szerint hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek és tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek, tanulók.”* A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek közt is gyakori, hogy az életkörülményeik az egészségük, fizikai fejlődésük rovására megy, illetve a másfajta szocializáltság miatt beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel szembesülnek. Ugyanakkor az integráló vagy többségi iskolába kerülő SNI tanulók a sajátos képességstruktúrájuk miatt kilógnak a sorból, és nehezen tudnak beilleszkedni. Tehát egy átlagos többségi iskolában egyre nagyobb problémát jelent az adaptációs zavarral küzdő és a jó magaviseletű diákok együttoktatása, a személyiségük fejlesztése.

Ugyanakkor a 2013. évi CCV. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek és egyes kapcsolódó törvényeknek a nevelésügyi jogviszony és a speciális ellátás átalakításával összefüggő módosításáról (a továbbiakban: Gyvt.) 8.§-ban az otthont nyújtó ellátások részletezésénél kiemelik a speciális szükségletű gyermekeket, akik nem azonosak (átfedések lehetnek) a köznevelésben SNI megjelölést

viselő gyermekekkel. A speciális szükségletű gyermekek 3 csoportba oszthatók (itt is sokszor előfordulnak átfedések), mégpedig (Gyvt. 8.§)

-,súlyos személyiségfejlődési, érzelmi élet- és impulzuskontroll-zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermek (a továbbiakban együtt: súlyos pszichés tüneteket mutató gyermek)”,

-,a súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális viselkedésformákat tanúsító gyermek (a továbbiakban együtt: súlyos disszociális tüneteket mutató gyermek)”,

-,az alkohol, drog és egyéb pszichoaktív szert használó gyermek (a továbbiakban: pszichoaktív szert használó gyermek).”

Ezek a fiatalok rendszerint speciális gyermekotthonokban laknak két évig, ahol szocializációs, reszocializációs, rehabilitációs tevékenység folyik.

Amint látható, alapvetően a beilleszkedési és viselkedési zavarokat az agresszív, másoknak problémát okozó személyekre alkalmazzák. A másik oldal, a visszahúzódó, aki csak azért jelenthet problémát, mert nincs ott, nem vesz részt, az a tudomány szempontjából is kicsit láthatatlan. De vizsgáljuk tovább, és keressünk más megközelítési módokat. Induljunk ki abból, hogy mi is az ember.

Minden ember bio-pszicho-szociális lény. Azaz fizikai, lelki/érzelmi és társas/társadalmi szinten is megjelenik, és ezek a területek mind hatással vannak a személyiségére, gondolkodására és a viselkedésére.

Ha egy gyermek vagy fiatal nem a korának, helyzetnek megfelelően viselkedik, akkor ezen a három területen kell keresnünk az eltérő viselkedés okait. Sokszor együttesen van jelen több tényező.

Biológiai oldalról a leggyakrabban az idegrendszeri sérülés vagy éretlenség mutatja a leglátványosabb tüneteket, hiszen ha csak arra gondolunk, hogy a kisgyermek milyen folyamaton keresztül veszi birtokba és irányítása alá a testét, láthatjuk a tanulási, fejlődési folyamatot. A kevés fizikai, mozgásos inger hatására ez a tanulási, érési folyamat elhúzódhat, akár kisiskolás korban is jelentkezhetnek még a tünetek. Hasonló okokból, ha egy-egy csecsemőkorai reflex nem épül le, annak akár élethosszig tartó maradványai lehetnek. Ugyanakkor, ha a testnek bármilyen szervi elváltozása van, az is megjelenhet a mozgásban, cselekvésben, vagy akár a kommunikációt és az érzelmeket is befolyásolhatja.

Stephen-Sarlós Erzsébet (Stephen-Sarlós, 2022) könyvében négy visszamaradt primitív reflex tüneteinel találhatunk a magatartászavar jellegű megnyilvánulásokat.

Az egyik a Moro-reflex. Tünetei közt előfordulhat alkalmazkodási nehézség az új helyzetekhez, bizonytalanság, dühroham, hisztéria, túlérzékenység, agresszív kitörések, pánikreakció.

A visszamaradt Galant-reflex esetén a gyermek nem tud nyugton ülni, folyamatosan fészkelődik, folyamatosan zajt kelt, sok esetben hiperaktív.

Az FPR (megdermedési reflex) visszamaradása, a szerző tapasztalatai szerint, alacsony stressztűrő képességet, az alkalmazkodás nehézségét új helyzethez, új környezethez, a valósággal látszólag nem összefüggő szorongást, önbizalomhiányt, félelmet a társas interakcióktól, elektív mutizmust, társadalmi elszigetelődést, dührohamokat okozhat.

A CTGR (mély ínreflex) hatására a gyermek lehet hiperaktív vagy épp túlzottan félénk is.

A gyermek ezeket a tüneteket képes lehet kompenzálni, de nem képes kontrollálni. Az idegrendszeri visszamaradásokat csak fizikai szinten, azaz mozgással és mozgatással lehet orvosolni.

Biológiai oldalról ugyanakkor az egyéb szervi elváltozások is jelenthetnek olyan tüneteket, ami a társasági kapcsolatok rovására megy. Talán az egyik legegyszerűbb ilyen a beszéd. Ha valaki nem tud kommunikálni, az nehezen tud kapcsolatot teremteni. Vagy egy halmozottan mozgáskorlátozott vagy tartósan fekvőbeteg egyén sem képes a többségi társadalomban szervesen részt venni. De a siketnémák vagy vakok is, mivel nagyon sokáig voltak elkülönítve speciális iskolába fiatalon, felnőtt korukban meg speciális munkahelyekre vették fel őket, nem voltak részei a társadalomnak, és még mindig nehezen megy a beilleszkedés, vagy jobban mondva a befogadás.

Lelki, pszichés oldalon az érzelmek, a hangulatok, a gondolatok befolyásolják a cselekedeteinket, reakcióinkat. Gordosnét idézve Eigner Bernadett (Eigner, 2022) leírja: a teljesítmény- és viselkedészavaroknak két nagy csoportját különböztetik meg, a nehezen nevelhetőket és az inadaptáltak csoportját. A beilleszkedési, alkalmazkodási, viselkedés- és teljesítményzavarok az érzelmi-akarati sérülés tünete is lehetnek. Ebben az esetben jellemző a reverzibilitás, azaz a sérülés visszafordíthatósága. Itt azért ne feledkezzünk meg a pszichés, vagy egyéb nem besorolható zavarokról sem, mint az autizmus spektrumzavar. A pszichés zavarokhoz tartoznak a különböző személyiségzavarok is. Ezek közül csak a téma szempontjából érdekesebb zavart, a skizoid személyiséget emelném ki:

Kernberg (2007) így ír a zavarokról skizotip, skizoid és paranoid zavarokról a DSM IV alapján. A gyermek- és serdülőkorban már megjelennek olyan személyiségjegyek, viselkedésminták, amelyek megegyeznek egyes felnőttkori személyiségzavar tüneteivel. Gyermekkorban ezek a zavarok együtt járnak magányossággal, szociális szorongással, gyenge kapcsolatokkal különösen a kortársakkal valamint gyenge iskolai teljesítménnyel, noha ez utóbbit a képességek valójában nem indokolják. Emiatt az érintett tanulók gyakran a kortársaik céltáblájává is válnak. Ilyen viselkedést a skizoid személyiségzavar esetében láthatunk, de ugyanezek a tünetek a jellemzőek a szociális fóbiára és a nem verbális tanulási zavarra. A DSM V (DSM-5 TR, 2022) is ugyanabba a csoportba gyűjti ezt a három személyiségzavart, és a skizoid személyiséget úgy jellemzi, mint a társas kapcsolatoktól való elszakadás és az érzelmi kifejezés korlátozott tartománya.

Bagdy Emőke kifejti, hogy a nem elvárt viselkedés mögötti tényezőknél hajlamosak vagyunk egy vagy csak néhány okot feltételezni, és elfelejtjük, hogy a viselkedés a személyiség fejlődésével alakul, tehát története van (Bagdy, 2020). Olyan története, ami összefügg a gyermek **szocializációjával**.

De mi is az a szocializáció? Az a folyamat, mely során a társadalomba való beilleszkedést tanulja az egyén. Megismeri az környezetét, önmagát, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat, az együttélés szabályait. A környezet által nyújtott minták, illetve a viselkedésről nyert visszajelzések, a tudatos nevelés hatásai mind módosítják a fejlődését. Az emberré válás, felnőtté válás kiscsoportokban, „mikromilióben” zajlik. Egy olyan társas mezőben, ahol a személyesség és kölcsönösség jellemzi a résztvevők kapcsolatát. A kapcsolatokban megjelennek az érzelmek és az indulatok is, minden történés hatással van a kapcsolatban levőkre. A szocializáció egy egész életen át zajló folyamat, noha a legjelentősebb periódusa gyermekkorban van, amikor az alapok alakulnak ki (Bagdy, 2020).

Az **érzelmi és viselkedészavarok** közé az alábbi kórképek tartoznak Eigner Bernadett (Eigner, 2022) szerint:

- Internalizáló zavarok: gyermekkori kezdetű befelé forduló emocionális zavarok, hangulatzavarok, depresszió, dysthimia, szorongásos zavarok, kényszerzavarok, skizofrénia.
- Externalizáló zavarok: magatartási zavarok, nyílt oppozíciós zavar, hiperkinetikus zavarok, ADHD.
- Kevert érzelmi és viselkedési zavarok estén az agresszív, disszociális, kihívó viselkedés mellé társul depresszió, szorongás vagy egyéb érzelmi zavar.

- Szocializációs zavarok: mutizmus, alvási, kiválasztási, táplálkozási zavarok, tic zavarok, reaktív kötődési zavarok, fejlődési zavarok, PTSD és a diszruptív hangulatszabályozási zavar

A személyiség szerveződése atipikus irányba fejlődése esetén két nagy csoportot különíthetünk el: az internalizáló zavarokat, ami befele irányuló, az egyén számára szenvedést okozó tüneteket jelen és az externalizáló zavarokat, ami a külvilág fele irányuló deviáns viselkedés.

Internalizáló személyiségzavarhoz a következő kórképek tartoznak: befelé forduló emocionális zavarok, hangulatzavarok, szorongásos zavarok, dysthymia, depresszió, kényszerzavarok, skizofrénia

Externalizáló zavar: beilleszkedési, alkalmazkodási, magatartási zavarok, családi, szocializált zavarok, nyílt oppozíciós zavar és hiperkinetikus zavarok, ADHD.

A BNO 10 és a DSM V is leginkább az agresszív, környezete ellen forduló gyermekek viselkedését tartja problémának, miközben már gyermekkorban megjelennek azok a viselkedésminták, amelyek a felnőttkori személyiségzavarra utalnak. Ha ezekre a tünetekre nem figyelünk, mert nem látványos, mert a környezet számára valójában nem okoz nehézséget, akkor akár súlyos pszichiátriai rendellenesség is kialakulhat, vagy egyéb komolyabb pszichés probléma is.

Volentics Anna (Volentics, 2000) hivatkozik Myschker és Hoffman szerzőpárosra, akik több vizsgálat eredménye alapján azt találták, a nezurózis, az indulati élet, az agresszivitás, önérvényesítési törekvések, depresszió és a társas kapcsolatok dimenziójában jelenik meg a személyiség károsodása (Myschker – Hoffmann, 1993 idézi Volentics, 2000).

Személyiség:

A túl zárkózott, magányos, kirekesztett/kirekesztődött viselkedés okai lehetnek:

- félelem
- szorongás (szociális fóbia)
- szocializációs, értékrendbeli különbségek
- fizikai jegyek - akadályoztatott kommunikáció
- önértékelési problémák
- temperamentum – személyiség
  - introvertált

- flegmatikus

- krízis miatti beszűkült gondolkodás

- depresszió

- kötődési zavarok (elutasító-elkerülő, bizalmatlan-elkerülő)

Bella DePaulo 2018-ban készített egy tanulmányt egy korábbi vizsgálatról (Bowker et al., 2017, idézi DePaulo, 2018) a társaságtól visszahúzódó emberek sajátosságait, csoportjait. Megállapítása szerint a magánynak sok fajtája létezik, ezek közt van olyan is ami teljesen egészséges. Az általa elemzett tanulmányban a kutatók 3 csoportra bontották a magányos embereket, ő még két csoportot hozzá vett. Ezek: a félénkek, az elkerülők, az aszociális – neki tulajdonképp mindegy, hogy egyedül van-e, a társaik által kiközösítettek és azok, akik szeretnek egyedül lenni.

A szerző meghatározta ezeknek az embereknek a főbb tulajdonságait is:

- A félénkek sokszor a félelemtől félnek, nagyobb valószínűséggel vesznek részt fizikai agresszióban és kerülnek kapcsolatba agresszióval, mint a nem félénkek. Szeretik elkerülni a kellemetlen dolgokat (ez egy viselkedésgátló módszer), ugyanakkor nem igazán motiváltak, hogy elérjék a céljaikat, vágyaikat (ez a viselkedés aktiváló rendszer). Ennek megfelelően kevesebb pozitív élményben is van részük. Valamint kevésbé kreatívak.

- Az elkerülőknél szintén több köztük van az agresszióhoz, és szívesebben vesznek benne részt, kevesebb pozitív élményt élnek át, mint a nem elkerülők. Kevésbé kreatívak, és ők sem elég motiváltak a céljaik elérésében.

- Nem társaságiak: az agressziót szeretik elkerülni, kreatívak, ugyanakkor ők sem motiváltak, hogy dolgozzanak a vágyaikért.

A másik két csoportról nem készült hasonló vizsgálat, de a tanulmány szerzője megállapítja, hogy az egyedüllét kedvelőkről nagyon kevés tanulmány készült eddig, de amit tudunk, hogy személyiségprofiljukban nagyon sok pozitív tulajdonsággal rendelkeznek, továbbá nem jellemző rájuk hogy neurózis és valószínűleg nyitottak.

Elsőként vizsgáljuk meg, hogy mi is az az identitás.

Ahogy Kernberg idézi Erikson (Erikson, 1959 idézi Kernberg, 2007: 41): *„az egyén önmagával való, és másokkal folytatott interakciókban megtapasztalt folytonosság-érzésére utal. Az identitás a személy egyediségének tudatát, és saját közegének ideológiájához és kultúrájához való elkötelezettségét is tükrözi. Magába foglalja a célszerűség, az intencionalitás és a kompetencia érzését is.”*

Születéstől fogva egész életünk során fejlődik, de serdülőkorban átformálódik, hiszen addig elsősorban a családi viszonyok, visszajelzések határozzák meg.

Akhtar és Samuel szerint (Akhtar – Samuel, 1996, idézi Kernberg, 2007) realiztikus testkép, szubjektív ön-azonosság, konzisztens attitűdök és magatartás, időbeli folytonosság és hitelesség jellemzi.

A szubjektív ön-azonosság azt jelenti, hogy bármilyen körülmények közé kerüljön, önmagát ugyanannak éli meg a személy. Valamint anélkül tud rugalmasan alkalmazkodni helyzetekhez, csoportokhoz, hogy belső konstanciáját elveszítené.

Konzisztens attitűdök, magatartás a stabil elköteleződést jelenti értékek, ideológiák mellett.

Fran Newman (Newman, 2002: 15) azt írja a gyermekkori krízisről:

„minden sérült gyerekre jellemző egyfajta viselkedés (avagy a viselkedés megváltozása):

- *Iskolai teljesítményük hanyatlik*
- *Szemléletmódját szorongának*
- *Gyakran elkalandozik a figyelmük, vagy minden látható ok nélkül sírnak*
- *Visszahúzódoak lesznek vagy éppen verekedősek*
- *Nem esznek és alszanak rendesen”*

2.2. A biblioterápia meghatározása, terminológiai egyértelműsítés

Mi is az a biblioterápia?

A biblioterápia meghatározásánál, módszertanánál, fogalomhasználatánál Carol és Beth Doll 2011-ben megjelent *Fiatalkor biblioterápia* című művet vettem alapul, bár több esetben kiegészítésként más szerzők műveit is felhasználtam (Doll – Doll, 2011).

Ahogy Jakobovits Kitti az *Irodalomterápia* könyvében (Jakobovits, 2021: 19.) idézi Oláh Andort: *„A biblioterápia nem jelent mást, mint tudatosítani és módszerré alakítani át saját tapasztalatunkat, élményeinket és mindazt, ami észrevétlenül valósult meg eddig.”*

A biblioterápia kifejezés a görög *biblion* (könyv) és *therapia* (gyógyítás) szóból ered. Ez alapján a legegyszerűbb meghatározás a könyvek általi gyógyítás. De sok megfogalmazás, meghatározás született. Ezek közé tartozik az irányított olvasás útján történő személyes problémák megoldásához való segítségnyújtás, ahogy Hart (Hart, 1987–88 idézi Doll–Doll, 2011) fogalmazza meg, vagy Pardeck (Pardeck, 1994, 1990b idézi Doll–Doll, 2021) szerint egy ötlépcsős folyamat, ami a gyermek és segítő kapcsolatteremtésétől indul és tartalmazza az új ismeretek alkalmazásának sikeres nyomon követését (Doll–Doll, 2011).

A dolgozatomban használt két fogalmat Clara Richardson állította fel 1985-ben, a megfogalmazást Doll is idézi (Doll – Doll, 2011: 15–16): „*a fejlesztő biblioterápia az irodalom perszonalizása abból a célból, hogy az egyén képes legyen az életben rá váró feladatokat megoldani. A klinikai biblioterápia egyfajta beavatkozási mód, mellyel súlyos érzelmi vagy viselkedésbeli problémákkal küzdő egyéneken segítenek* (Lack, 1985: 29).”

Milyen személyiségfejlesztő módszerek hívják segítségül az emberi történeteket? Mi ezek közt a különbség?

Mint minden művészetterápiát, a biblioterápiát is két csoportba soroljuk, attól függően, hogy a kliens milyen módon vesz részt benne: aktív és receptív (Gulyás, 2019).

Az aktív vagy produktív biblioterápia lényege, hogy a páciens maga ír vagy fogalmaz meg valamilyen szöveget.

A receptív, azaz befogadó biblioterápia pedig meglévő műveket dolgoz fel. A páciens befogadja az alkotást, és arra reagál. Tulajdonképpen a történet benne megszólaló visszhangja fogja segíteni, az által tudja mind a művet, mint a saját életének részeit feldolgozni.

A biblioterápiát lehetne még tovább bontani aszerint, hogy írott vagy hallott szöveggel dolgozunk-e, de ezt sokszor a körülmények és a felhasznált művek is befolyásolják.

2.2.1. Biblioterápia

A biblioterápiának két ága létezik az alkalmazott tevékenységek és a bevont személyek alapján, a klinikai és a fejlesztő biblioterápia. A fejlesztő biblioterápia során a foglalkozások az általános személyiségfejlődést tűzik ki célul, az életben felmerülő feladatok megoldásához ad segítséget, míg a klinikai változatban súlyos érzelmi vagy viselkedésbeli zavarokkal küzdő egyén konkrét problémája kerül a figyelem középpontjába.

A fejlesztő biblioterápia az átlagember (átlaggyermek) számára hatásos, aki vagy életkori krízissel vagy akcidentális krízissel küzd, illetve nehéz anyagi körülmények miatt sebezhetőbb a szociális és érzelmi problémákkal szemben (Doll – Doll, 2011).

Tehát a fejlesztő biblioterápiát minden gyermekkel lehet alkalmazni, ráadásul az olvasási illetve a szövegértési készséget is fejleszthetjük vele. Ehhez azonban mindenképp olyan olvasmányt kell választanunk, ami felkeltheti a fiatal érdeklődését.

2011 Amerikájában biblioterápiával alapvetően 2 csoport foglalkozott, az egyik csoport a művek oldaláról, ők a könyvtárosok és médiatárosok, a másik csoport a mentálhigiénés

szakemberek. Ott és akkor a klinikai biblioterápiát minden mentálhigiénés szakember megtanulhatta, és ha kiképezte magát, akkor alkalmazhatta is. Ezek közé a szakemberek közé nem csak pszichológiai, vagy mentálhigiénés végzettségű szakemberek tartoznak, hanem a szociális munkás vagy, ahogy ők körbe írják, az „érzelmi problémákkal küzdő gyerekekkel foglalkozó pedagógus is (Doll – Doll, 2011). Ezzel szemben Magyarországon, a törvényi szabályozásnak megfelelően csak orvosi végzettségű ember végezhet (gyógyító célú) terápiát, ami jelen esetben a biblioterápiának a klinikai ága, aki vagy klinikai szakpszichológust vagy pszichiátert jelent.

Doll testvérpár a könyvükben kifejtik, hogy milyen céljai lehetnek a biblioterápiának, összesen hét célt mutatnak be (Doll – Doll, 2011), leírják, hogy ennél több is lehet, tulajdonképpen akár minden foglalkozásnak, foglalkozás-sorozatnak más célja lehet.

Elsőként a személyes belátáshoz segítséget és az önismeret növelését emelik ki

Második célként az érzelmi katarzist említik. A katarzis pillanatában az olvasó megtapasztalja az épp olvasott szereplők érzelmeit, ezáltal érzelmi vagy pszichológiai feszültség oldódik fel benne. Ugyanakkor jobban képes lesz magára ismerni a szereplőben, és a felszabaduló érzelmeket is könnyebben tudja feldolgozni, mint a spontán érzelmeket.

Harmadik célként az irodalom vagy a film mindennapi problémák megoldásának segítségét írják le. Ezek közt a mindennapi problémák közé tartoznak a gyermekek életében a felnőtté válással együtt járó változások is.

Negyedik cél a másokhoz való viszonyulás, velük való viselkedés megváltozása. Az első három cél ebben nagy segítséget nyújt. Ahogy Gladding és Gladdingot idézik (Gladding – Gladding, 1991, idézi Doll – Doll, 2011), azzal, hogy az olvasó azonosul az irodalmi művek szereplőivel, segítséget kap érzelmei felszabadításában, új irányokat találhat az életben és új társas érintkezési formák kialakítására is képes lesz. A biblioterápia akkor ér el valós eredményt, ha a célszemély eddigi viselkedése tartósan megváltozik.

Az ötödik célként a hatékony és kielégítő társas kapcsolatok létrehozását említik. Ez első olvasatra az előző cél következménye is lehet, ugyanakkor a csoportos biblioterápiás foglalkozások, vagy már önmagukban a könyvek is kapcsolatteremtő erővel bírnak, hiszen beszélgetési alapot nyújtanak. A csoportos foglalkozásnál még fontos a közös élmény is, ezek mentén akár hosszan tartó barátságok is kialakulhatnak. De ha az olvasó egyedül van, a szereplőkben lesz képes megtalálni azokat a társakat, akik megmutatják, hogy másnak is van hasonló elakadása, ezáltal az irodalmi művek csökkentik a személyes elszigetelődés érzését.

Ugyanakkor a felismerés, hogy mások is hasonló életfeladatokkal küzdenek, hozzásegíti, hogy azt is felismerje, a problémája megoldható.

A hatodik cél az előbbihez hasonló. Speciális információforrásként is használható a biblioterápia, például azok a történetek, amelyek valamely speciális élethelyzetet, mint mostohacsalád vagy sérült vagy krónikus beteg a családban, mutatnak be, konkrét támpontokat adnak a hétköznapok kivitelezéséhez, az állapottal való optimálisabb együttéléshez.

Végül, de nem utolsó sorban a biblioterápia célja a szórakoztatás. Nem csak pillanatnyilag unaloműző, de új célokat, új motivációt is adhat.

A foglalkozások akkor sikeresek, ha a kitűzött célt elérik.

2.2.2. Meseterápia

A meseterápia már külön művészetterápiás ágat jelent, noha a saját rendszere, gyógyító ereje az őskorba nyúlik vissza, mikor még az emberek együtt éltek, és szájhagyomány útján osztották meg egymással a tapasztalataikat. A legnagyobb különbség a mese- és a biblioterápia között talán pont ez az élszóban, fejből mesélés. Ami által jobban elhisszük, a történet a mesélővel esett meg.

A meseterápiának is több fajtája van. A közös pontjuk, hogy elsősorban az emberöltők hosszú során a szájhagyomány által lecsiszolt, kikristályosított népmeséket veszi alapul, melyek sok ember hasonló tapasztalatát sűríti egy történetbe. Az egyik irányzat a közös tapasztalatot keresi, mint a Boldizsár Ildikó-féle Metamorfózis meseterápia, a másik a szimbólumokat, melyek egyfajta kulcsként szolgálnak a lélek rejtett oldalához, ezt alkalmazza Antalfai Márta a Kincskereső Meseterápiában.

Ugyanakkor a meseterápiához lehetne kapcsolni Kádár Annamária pszichológus által megalkotott Mesepszichológiát. Talán a legjelentősebb különbség itt, hogy nem egy meglévő mesére tükrözzük a saját életünket, hanem – tulajdonképp a népmesék mesélő hagyományának megfelelően - a valóságot alakítjuk át, modern szóval keretezzük át meseszerűvé. Ezáltal könnyebb kimondhatóvá tenni és feldolgozni is.

Valamint ehhez az irányzathoz kapcsolnám a mesepedagógiát, ami szintén a népmesék, de legalábbis az idők próbáját kiállt mesék segítségével nevel, fejleszt.

2.3. Kele, mint szépirodalmi alkotás

2.3.1. A regény születésének háttere

Bár Fekete Istvánt és műveit egyfajta kultusz veszi-vette körbe, de írásai közül keveset és kevesen elemezték irodalmi szempontból. De nem csak a művei elemzéséből van kevés, az egész irodalmi munkássága nem került bele az irodalmi kánonba. Ennek részben az is indoka, hogy valójában teljesen különálló műfajt hozott létre, aminek stílusára leginkább a „tündéri realizmus” a jellemző (Sánta, 2002). Az egyetlen irodalomtörténész, aki Fekete István munkásságának nyomába eredt, és mind az életművét, mind az életét is kutatta, Sánta Gábor volt. Több kötetes monográfiával próbálta az író a magyar irodalomtörténetben elhelyezni. Ezen kívül több tanulmánykötetet szerkesztett, amiben fellelhető műelemzéseket és életrajzával kapcsolatos írásokat tett közzé.

Fekete István 1948- és '49 között írta a Kele-regényt. A regény előzményeihez hozzátartozik a Csí és más elbeszélések kötetben megjelenő, szintén Kele címet viselő történet, de a két próza tartalmilag nem azonos. Ugyanakkor történet szempontjából sok az áthallás a korai Bob című írásában is szereplő Bába, a szelídített gólya háznál betöltött szerepével, illetve, Majthényi György Matyi itt marad című regényével.

A történetben egy idősebb golyát meglőnek, emiatt nem tud a társaival Afrikába repülni, helyette egy falusi ház tetején keres pihenőt. De a sebe elfertőződik, a ház lakói pedig megmentik. A háznál a kutyával és a szárárral barátkozik össze, ők azok, akik egyből pártfogásukba veszik. Mellettük, és sok esetben az ő támogatásukkal, valamint az emberek gondoskodásának köszönhetően sikeresen átvészeli a telet és felépül. Ahogy erősödnek a szárnyai, egyre jobban hívja a honvágy, és ősszel már egy ifjú gólyapárral útnak is indul dél fele.

A történet ugyan lehet tipikus, többek által feldolgozott, de minden feldolgozás más-más, ahogy az írók máshova helyezik a hangsúlyt, ahogy más szemszögből vizsgálják a helyzeteket. Fekete István előszeretettel ír korrajzot és társadalomkritikát elbújtatva a természetrajz mögé. De nem csak kritika, az örök összehasonlítás is megjelenik könyveiben, a természet Törvénye és az ember törvénye, a szabadság és a rabság, megjelennek az örök értékek, mint az élet, a becsület, a tisztelet és, noha a nem házasított állatokra kevésbé jellemző, a szeretet és a barátság is.

Kele kiadásának időpontja az író kunszentmártoni idejére esik, amiből tulajdonképp gondolhatnánk, hogy a regény e saját élményből táplálkozik, de valójában a „száműzetése” előtt már elkészült, csak a kiadás húzódott el nagyon sokáig. Fekete István 1941-ben Ajkáról

Budapestre költözik, és a Földművelésügyi Minisztériumban helyezkedik el (Sánta, 2001), mint szakfilmíró és –rendező. A II. világháborút is a fővárosban vészelik át. Közvetlenül utána egyik szemére megvakul, azt nem lehet tudni, hogy baleset vagy az ÁVÓ terrorja okozta, a családi legendáriumuk szerint az utóbbi, de egy magánlevélből az derül ki, hogy véletlen autóbaleset volt.

Műveit betiltották a Zsellérek megjelenése után, hiszen az egyértelműen rendszerkritika. De nem csak a könyvei megjelenését akadályozták meg, hanem minden módon megpróbálták egzisztenciálisan is ellehetetleníteni, munkát is alig kapott. Ráadásul mindezt tetézte lányának szökése és zárdába vonulása.

A regény kiadásának időpontjából és az író életének felületes ismeretéből az olvasó azt gondolhatná, hogy a kunszentmártoni évek élményéből táplálkozott a regény. Hiszen a történet összecseng. Fekete Istvánt a saját közegében elutasítják, elhagyják a pályatársai, hiszen a politikai hatalom nem tartja írónak sem (Fekete, 2004). A megélhetése miatt barátai szereznek neki halászati oktató munkát Kunszentmártonban, távol a saját közegétől, távol az anyaföldjétől. Pár évvel később nyugdíjazását kéri, és a forradalom idejére már ismét Budapesten él. S bár ez a „száműzetés” nagyon hasonlít Kele kényszerpihenőjére, ez tulajdonképpen csak véletlen egybeesés. Egybeesése annak, hogy amit megírt, az vele is megtörtént. Ugyanis eddigre a mű elkészült, csak a kiadása húzódott hat évig.

Figyelembe kell vennünk, hogy az író milyen hatások érhatték, milyen lelkiállapota lehetett a mű megírásakor, rá kell jönnünk, hogy itt bizony mélyebb rétegeket is kell keresnünk. Mélyebb rétegeket kell keresnünk azért is, mert Fekete István az új rendszerben már nem mondhatja el nyíltan a véleményét, mint a Zsellérekben, hanem csak az állattörténein keresztül. S bár a legtöbben azt gondolják, hogy ezek ifjúsági könyvek, valójában a társadalomról szólnak. A társadalom visszásságairól. Kelét meglövvő fiatal emberek akár jelképezhetik az örült diktatúrákat szolgáló embereket is, akik anélkül, hogy ismernék a valóságot, elhiszik, amit mondanak nekik, és lőnek bárkire, ha a vezetőik szerint az illető bűnös.

Kele az élni akarás regénye. Hogyan lehet túlélni egy sérülést, ami talán nem nagy, de a méreg bekerül a szervezetbe, és apránként felemészti azt? Hogyan kell túlélni, mikor kikerülünk a jól ismert, és szeretett közegünkből, de nem csak kikerülünk, hanem egy olyan másik közegbe kerülünk, ahol más törvények uralkodnak? Hogyan tudunk alkalmazkodni a megváltozott helyzethez, hogy mi magunk ne változzunk?

Krízis, mint a fejlődés szokásos és szükséges velejárója. A fejlődés olyan, mint Kele ezen éve. Történik valami, ami a Kele világának a rendjét felborítja. Emiatt a gólya nem tud a társaival

a Törvénynek engedelmeskedve délre repülni. A Törvény szerint, ha ott marad, akkor a halál vár rá. De Kele élni akar. Talán öntudatlanul is olyan pihenőhelyet választ, ahol van esélye a túlélésre. De ezen az új helyen más törvények uralkodnak, amihez alkalmazkodni kell. El kell fogadni ezeket a törvényeket, de nem szabad elfelejteni, hogy ez csak itt érvényes.

Ebben az udvarban Kelének is beszűkül a tér, mint a krízisben lévő ember tudata. De aztán megtalálja az erőforrásokat, a segítséget, és szép lassan meggyógyul, újra képessé válik visszatérni eredeti életébe. Ugyanakkor a krízis tapasztalatai hozzátesznek. Ha meg nem is változik, de mindenképp bölcsőbb lesz általa. Ez a regény segíthet, hogy észrevegyük életünk mélypontján a segítséget, a lehetőséget.

Ha ezt a beszűkült, megváltozott teret konkrétan értjük, akkor egy új környezetbe kerülő gyermek nagyon könnyen tud asszociálni a saját életére. Valamilyen traumát (ez akár egy egyszerű költözés, vagy általánosból középiskolába kerülés is lehet) átélt gyermek általában kicsit zárkózottabb, nehezebben barátkozik. Pont, mint Kele, aki eleinte nem is akar leereszkedni az udvaron élők közé, és nem is önszántából teszi ezt meg.

De tekintsünk rá csupán irodalmi szemmel Fekete István életművére. Habár érdemben egy ember foglalkozott életével és írásaival, időről időre mások is próbálták írásait elemezni. Bár Sántával ellentétben nem az objektív igazságot keresték, csak részösszefüggéseket kutattak, és elfogadták azt a régi hiedelmet, hogy Fekete István ifjúsági író.

Pósa Zoltán (Pósa, 1984) úgy találta, Fekete István szigorúan ragaszkodik műveiben mind a természet, mind a megtapasztalható valóság törvényeihez. Egyetlen fikciót tart alapvetőnek, mégpedig hogy a természet elemei tudatos lények. Ebben a meghatározásban fontos kiemelni, hogy nem csak a növény- és állatvilágról van szó, de tudatos lények az évszakok, a napszakok, a természeti jelenségek, de még maga az idő is. Ezen alapfikció logikai rendszerén belül ugyanakkor megtartja az empirikus hűséget. Szimbólumokat csak ritkán teremt, de az ismerteket sokszor finomhangolja. Szereplői még ha tudatosakká is válnak, sosem egy-egy emberi tulajdonság jelképeivé. A cikk szerzőjének megállapítása szerint csak annyira alkalmazkodnak a képükhöz társított tartalmakhoz, amennyiben az a tulajdonság a valóságban is a természetükben gyökerezik. Fekete István tudományhoz, valósághoz való ragaszkodása megakadályozza, hogy a meseszerű elemektől művei mítoszteremtő alkotássá váljanak. Műveiben a mese és a valóság között egyensúlyt teremt egy sajátságos átmenettel. Emiatt a két világ közti egyensúly miatt nem lehet sem romantikusnak (mesésnek), sem realiztikusnak nevezni életművét, hiszen valahol mindkettő, pontosabban e kettőnek a harmonikus ötvözete.

Ahogy Sánta Gábor (Sánta, 2002) *Hová sorolható Fekete István prózája?* című értekezésében „*tündéri realizmus*” műfaj-meghatározást használja.

A természetbúvár író állatregényeiben nem csak az élőlények rendelkeznek tudattal, de minden más is, miközben megmaradnak annak, amik valójában. De nem csak tudatuk van, hanem cselekvőképesek és kommunikálnak.

2.3.2. *Mi a szépirodalom?*

Jeney Éva (Jeney, 2016: pp. 151–155.) Bagstert idézi, milyen könyv az, ami igazán hat: *„Szükségünk azonban épp olyan könyvekre van, amelyek úgy hatnak ránk, mint egy szerencsétlenség, ami nagyon fáj, mint valakinek a halála, akit jobban szerettünk önmagunknál, vagy mintha kiűznének minket, minden embertől távol, a vadonba, mint egy öngyilkosság, olyan legyen a könyv, fejsze, a bennünk befagyott tenger jegéhez.”*

Vörös Klára (Vörös, 2014) Babitsot idézve: *„A világirodalom az emberiség tudatra ébredése.”* kifejti, hogy az ideálokat, eszméket csak a művészetten keresztül tapasztalhatjuk meg. S mi a művészet? Egy eszköz, ami segíthet visszatérni az életbe. Azáltal segít ebben az útban, hogy megtanít kérdést feltenni, önkimondásunk kérdéseit segít megfogalmazni, hogy utána már képesek lehessünk magunkról beszélni.

Úgy véli, hogy a történetek által válaszokat is befogadunk, és azért fogadjuk be a válaszokat, hogy magunkra kérdezhessünk. A műalkotások által eltérő perspektívákat találhatunk, amik a megértést segítik.

3. Alkalmazott módszerek (anyag és módszer)

Kutatási módszerként a dokumentum- és tartalomelemzés kvalitatív módszerét választottam, mert ezen keresztül lehet érdemben vizsgálni a fiatalok és a regény közötti kapcsolatot, miért alkalmas, milyen hasonlóságok vannak, tudnak-e bármely szereplővel azonosulni, és ha igen, miért azzal.

Először meghatároztam a célcsoportot, megvizsgáltam, rájuk milyen tulajdonságok jellemzők, mik a csoporttagok közt a hasonlóságok, valamint utánajártam, hogy milyen nagyobb eltérések lehetnek köztük. Utána meghatároztam a problémakört, és ennek a problémakörnek a hátterét, a lehetséges okokat összegyűjtöttem. Ezután a szöveget is megismertem, illetve a keletkezési körülményeit is figyelembe vettem. A regény újraolvasásakor megkerestem azokat a részleteket, amelyek a legjobban hasonlítanak a célcsoport tulajdonságaihoz, vagy a problémakör megoldásainál figyelembe lehet venni, akár azért, mert rossz megoldás, akár azért, mert adott helyzetben jó megoldás. Valamint a regény egészére nézve vizsgáltam, a főhős hosszú távú megoldását az élethelyzetére, és összevettem, hogy hasonló eredményt szeretnének-e elérni a célcsoport tagjainál. A főhős életútját és a fejlődését egy foglalkozás-tervezetben vezettem végig, ahol a főbb pontok a különböző konfliktusok megoldási mintái. Ehhez - valójában a foglalkozások forgatókönyvéhez – Vörös Klára egyik foglalkozástervezetét használtam mintaként (Vörös, 2015), valamint átnéztem Robert Fischer e témához kapcsolódó munkáját (Fisher, Robert, 2000).

4. Eredmények és értékelésük (megvitatás)

4.1. Beilleszkedés - témakifejtés saját gondolatokkal a szakirodalom felhasználásával

4.1.1. Beilleszkedés, mint életfolyamat, biológiai folyamat, szociológiai folyamat, új közösségbe kerülés

Mikor egy gyermek (vagy bárki) új közegbe kerül, mindig felmerül benne a kérdés, hogy fogják őt fogadni. Hogyan tud alkalmazkodni az új helyzetekhez, az új emberekhez. Ilyenkor fontos, hogy a személy belső vagy külső önbecsüléssé, azaz az önértékelését attól teszi-e függővé, hogy másoktól milyen visszajelzést kap. Akinek magas a belső önbecsülése, anélkül képes elfogadni hiányosságait és gyengeségeit, hogy elveszítené önmagát (Johnson, 2008).

Korunk nagy problémája a beilleszkedés. Nem csak az iskolákba akarjuk az eddig elbújtatott gyermekeket beilleszteni, de a háborúk és a klímaváltozás miatti népvándorlás következtében teljesen eltérő kultúrájú embereknek kell, kellene békében egymás mellett élnie.

A beilleszkedésnek három fokozata van:

1. Integráció: bár hivatalosan egybeolvadást jelent, az oktatás területén látszik, hogy ez inkább csak egyfajta együtt nevelés.
2. Inklúzió: tulajdonképpen az integráció magasabb foka. A gyermek ténylegesen egyenértékű tagjává válik a csoportjának. Nem csak együtt nevelik a többséggel, de az optimális fejlesztéseket is megkapja, hogy olyan szabadon bontakozhasson ki, mint a tipikus fejlődésmentű társai (Jannus Pannonius Tudományegyetem honlapja).
3. Asszimiláció: nép vagy embercsoport beilleszkedése más népbe, úgy hogy teljes mértékben átveszi annak szokásait, kultúráját, nyelvét. Végül azonosul velük. (A Magyar nyelv értelmező szótárának honlapja)

Mikor új közösségbe kerül valaki, célszerű mihamarabb barátokra szert tennie. Ugyanis mindenkinek szüksége van barátokra, ahogy Csóti Mariann (Csóti, 2006) írja. Támogatásuk, gyengédségük létfontosságú. Olyan társakra van szükségünk, akikkel közös élményeket élhetünk át. Gyermekkorban különösen fontos a valahova-tartozás megélése. Fontos, hogy érezze, van egy, csak számára fenntartott hely, ahol szívesen veszik társaságát, tiszteletben tartják személyét és véleményét.

A gyermek számára különösen fontos, hogy legyen „társadalmi státusza”, amit az őt befogadó közösség biztosít. Továbbá, egyedül sokkal sebezhetőbb, mintha lenne valaki, aki kiáll mellette, jobban ki van téve környezete élcélődésének, bántalmazásának. Az agresszorok sokkal inkább a magányos személyeket támadják, mint azt, akiről azt gondolják, vagy saját maga meg tudja védeni önmagát, vagy a barátai biztosítják számára ezt a védelmet.

Ugyanakkor a magány érzetét fokozza, ha a gyermek látja a többiek közös játékát, úgy érezheti, hogy valami jóból kimarad. A fentiekből látjuk, hogy sok esetben számít az is, hogy egy vagy több barátja van, hiszen ha csak egy, de az valamiért nincs mellette, könnyen elhagyatva érezheti magát.

Ráadásul a valahova tartozás érzete miatt a gyermek hajlamos akár rossz társaságba is keveredni, akár az értékrendjével ellenkező értékrendű társaságba is, ha azok befogadják.

A gyermekek önbecsülését nagymértékben befolyásolja a megbecsültség érzése.

4.1.2. A beilleszkedés nehézségei, a regény szűrőjén keresztül

Kele, a gólya a saját környezetét elhagyva, kényszer hatására kerül új környezetbe. Nem csak az őt körülvevő személyek lesznek mások, de a szokásaik, törvényeik is. A helyzet alapvetése a „Szabadok Népe” és a háziásított állatok közötti ellentét. Egyik sem érzi jól magát a másik környezetben. Ugyanakkor az ember körül élő állatok különböző módon viseltetnek a vadon élő társaikkal szemben. Vannak, akik felnéznek rájuk és csodálják őket, de van, aki ellenséges velük. Mindamellet akik csodálják őket, azok is csak addig, amíg szabadok, amíg erősek, amíg véghez tudják vinni, amire a háziállat nem képes, vagy nincs elég motivációja hozzá.

Mindemellet a vadállatok kissé lenézik a háziakat, hiszen azok élete nagymértékben függ a az embertől. Úgy gondolják, a háziállatok gyengék. Alapesetben a határaik megtartásával elférnek egymás mellett (ahogy a regényben is szerepel, például amikor a paraszt felszántja a földet, gyakorta jár a gólya a nyomában, és a kiforgatott pajorokat, vagy egyéb kártevőket elfogyasztja), de keveredni, egymás területét megsérteni nem szokták. Tehát ebbe a fura szituációba keveredik most a gólyánk. Kényszerből olyan személyek közé került, akikkel kölcsönösen megítélték, talán el is ítélték egymást. Még ha ezt az alapszituációt könnyen meg is lehetne oldani, felmerül a másik probléma, Kele beteg szárnya. Azért az ősi törvény részben még mindig igaz a háziállatokra is, a gyenge, a beteg vesszen, ez alól felmentést csak az Ember adhat, aki képes ebbe a folyamatba beavatkozni, ugyanis ő felette áll ennek a törvények. Akár el is pusztíthatja az erős, egészséges állatot, akár meg is gyógyíthatja és megerősítheti a beteg, haldoklót. Az állatok tudják, hogy „Rossz” van benne, és nem szeretik

a „Rosszat”. Úgy érzik, rájuk is bajt hoz, próbálják is elkergetni, csak a bagoly marad vele, aki az éjszaka madara, emiatt ő kicsit átmenet a házkörűli és a mezei állatok közt. Egyébként is, az állatok azt gondolják, hogy Hu gyógyíthat. Ilyen körülmények közt nem csodálkozhatunk, hogy Kele fél. Fél a haláltól és fél a szégyentől is, és fél attól, hogy a többiek hogy ítélik meg, mit gondolnak róla. Mert az állatok közt nincs kegyelem. Aminek pusztulni kell, annak pusztulni kell, ezt csak az Ember bírálhatja felül. Ebben a szituációban kell megtalálnia a helyét, feltérképezni, meghatározni, kihez hogyan viszonyuljon, kitől kell félni, ki fogja és ki nem fogja bántani.

A baromfiudvar (ideértve az összes háztáji állatot) számára is problémás helyzet, hogy az Ember befogadott egy olyan lényt, aki nem közjük való. Idegenek a szokásai, más a területe. Kele betolakodó, és eszerint bánik vele a kakas és a ló is.

Kele azáltal tud boldogulni, mert pártfogókra talál. Elsőként az ember személyében. Majd a kutya és a szamár is befogadja. Ugyanakkor mindenféle szóbeli bántalmazást figyelmen kívül hagy, vagy amikor válaszol, akkor rövid, tömör visszavágásokkal. Az ilyen megszólalásaiból kitűnik, hogy minden félelme ellenére tudja, hogy ki ő, és mire képes. Önbecsülését, identitását nem ingatja meg az idegen környezet.

4.2.A biblioterápia a gyakorlatban

4.2.1. Eszközrendszer

Ahogy korábban írtam, alapvetően két nagy típusa van a biblioterápiának a felhasználás szempontjából a fejlesztő és a klinikai biblioterápia. A klinikait hazánkban csak orvosi végzettségű személy, vagy orvosi végzettségű személy jelenlétében más szakember végezhet.

A két típust azért is érdemes külön választani, mert a módszer, az elvégzendő tevékenységek is eltérnek kissé. A klinikai foglalkozásoknál felkészüléssel kezdődik a folyamat, ami a kapcsolatteremtést, a probléma közös meghatározását, pontos feltérképezését is jelenti, és ellenőrzéssel, értékeléssel és utánkövetéssel zárul. A tevékenység központi része ugyanakkor mindkét esetben megegyezik. A központi rész, vagy a fejlesztő biblioterápia első lépcsője az anyag kiválasztása. Itt nagyon fontos, hogy a páciens érdeklődési körének, olvasási valamint értelmi és megértési szintjének megfelelő, színvonalas alkotás legyen. Olyan művet célszerű választani, ami a gyermek problémájáról szól, és tükrözi az élettapasztalatait. Ezt követi az anyag bemutatása, ekkor kell felkelteni a mű iránt a fiatal érdeklődését. Az olvasást lehet tagolni is különböző megértést segítő feladatokkal. Végül a megértés elősegítése, azaz olyan feladatok és kérdések meghatározása, ami segíti önmaguk vagy környezetük és a szereplők

közi hasonlóság felismerésében, illetve a szereplők viselkedési motivációjának felfedezésében.

4.2.2. Problémamegoldás történetekkel

Ahogy Doll testvérpár Frasier és McCannon-ra hivatkozva kifejtik (Frasier-McCannon, 1981 idézi Doll – Doll, 2011: 18), hogy „*az olvasó képzelőereje segítségével kipróbálhat különféle megoldásokat anélkül, hogy viselnie kellene a következményeket.*” Továbbá, Hébert alapján (Hébert, 1991 idézi Doll – Doll, 2011), nem csak a képzelő ereje által próbálhat ki az olvasó egy-egy problémás helyzetet, de elemezheti is azt, a következményével együtt. A történetek szereplői nem csak megoldásokat kínálnak, de bemutatják a következményeket, sokszor olyanokat, amit az olvasó nem várt.

4.3. A szépirodalom szerepe az egyén életében és a biblioterápiában

4.3.1. Elénk-élés:

A könyvek miért lehetnek a személyiség fejlesztéséhez jó eszközök? Talán erre az egyik legszebb választ adta meg Hermann Hesse Könyvek című versében:

Hermann Hesse: Könyvek
*Az embert boldoggá tenni e világ
összes könyve sem tudja,
titkon ezek terelnek mégis
bennünket vissza önmagunkba.*

*Itt megtalálunk mindent, ami kell:
Napot, Holdat és csillagot,
hiszen a fény, ami után törekszünk,
bennünk magunkban ragyog.*

*A bölcsesség, amit oly sokáig
a könyvtárakban kerestünk,
minden lapról felfénylik most, hogy
azok egyek lettek velünk.*

Kálnoky László fordítása

A lényege: hogy a fény, ami bennünk ragyog, minden lapról felfénylik. Ezt a fényt keressük a könyvekben, hogy önmagunkra láthassunk, hogy önmagunkra ismerhessünk. A könyvek tükrök, amikben saját magunkat, önmagunk fényét – és sötét részeit láthatjuk meg.

A gyermekek ösztönösen keresik a követendő, követhető magatartásmintákat, de ezeket a példaképeket, az anyával való azonosulás után, önmaguktól választják ki, a túl direkt módon felkínált, ajánlott mintákat elutasítják. Ellenben a mesevilágok szereplőivel könnyen tudnak azonosulni. Ezek a szereplők stilizáltan, áttételesen jelenítik meg a pozitív (és a negatív) magatartási normákat. Az állat-figurák szabadság-szimbólumok, melyek függetlenek a felnőttek világától (Pósa, 1984).

Ha nem tudsz róla beszélni, meséld el metaforákban

A jó könyvek ismérve, hogy magukba szippantják az olvasókat. Mivel az emberi agy úgy van megalkotva, ezért az elképzelt dolgokat is úgy reagálja le, mintha valóság lenne (Atkinson – Hilgard, 2005). Ennek folyamánya, hogy egy történetet olvasva, hallgatva, sőt akár nézve is, képesek vagyunk beleélni magunkat. És képesek vagyunk akár az egyik szereplővel, akár valami mással azonosulni, ha az adott személy, dolog érzelmileg megérint. Sokat árul el rólunk, hogy melyik szereplővel azonosulunk, és melyik szereplő taszít. Melyik helyzetet hogyan éljük meg.

Nagyon sokszor nem tudjuk, nem akarjuk kimondani, ami bennünk van, ami fáj. De minden történetet a saját szemszögünkből nézünk, és olyannak látjuk, amilyen az aktuális helyzetünk. Egy csoportos meseterápiás foglalkozáson tapasztaltam meg, hogy valóban mindenki annyit ért és úgy a történetből, ahol éppen ő tart. Mikor beszélnie kell a történetről, olyan adatokat is beleszó, ami a saját történetében van, vagy éppen kihagy részeket, miket a saját életében sem tud feldolgozni. Egyrészt azért, mert mikor beszélünk az imént megélt történetről, az már csak emlékké szelídül. Másrészt az észlelés is attól függ, hogy milyen a világ aktuálisan bennünk élő képe (Atkinson – Hilgard, 2005).

Ezért van az, hogy miközben beszélünk egy történetről, egy szereplőről, sokszor magunkról beszélünk. A regénybeli helyzet a sajátunk leképezése, ezért úgy tudjuk elemezni a saját életünket, hogy csak a műről beszélünk.

Úgy gondolom, nem szabad a senkit erőltetni, hogy a saját életéről beszéljen nyíltan, mert nem biztos, hogy készen áll erre. De a lehetőséget mindig fenn kell tartani, hiszen, amikor kapcsolódik egy történethez, és készen áll rá, akkor magától fogja elmondani a saját élményeit, vele ez hogyan esett meg, ő hogyan csinálná.

4.3.2. *Megoldási minták a Kelében*

Ebben a részben a műből részleteket emelek ki, amelyekről azt gondolom, hogy biblioterápiás foglalkozásokon is jól használhatóak. Az alábbiakban a dőlt betűs idézetek Fekete István: Kele című regényének Budapesten 1961-ben a Móra Kiadónál megjelent kötetéből valók, az idézetek végén az oldalszámot adtam meg.

A trauma

Az első oldalakon megjelenik a gólyát ért trauma. Megismerjük, hogy éli ezt meg Kele. Pont a vándorlás előtt sérül meg. Amikor megérzi, hogy baj van, hogy nem fogja tudni megtenni az utat a többiekkel, kiválik a csapatból. Úgy érzi, rá már nincs szükség, és nem akar teher lenni a többiek számára. A pusztán az a Törvény, hogy pusztuljon, ami arra való. Elfogadja ezt, mást nem is tehet. De igyekszik az utolsó pillanatig megtartani a méltóságát. Erre a részre reflektálva a kliens elmondhatja, őt milyen trauma érte, és hogy éli ezt meg, hogy van ez most őbenne, de elmondhatja, ha még nem tud, nem akar magáról beszélni, hogy mi a véleménye a lövöldöző fiatalokról, elmondhatja, hogy őt hogy érintené, ha a társai így elhagynák. Ez a rész az, aminek a segítségével jobban megismerhetjük a fiatal valódi problémáját.

Aztán megismerkedünk azzal az ősi vággyal, ami a gólyákat vándorlásra készíti. A valahonnan elindulás és valahova elindulás mozgatórugóit. Erről beszélgetve a serdülő verbalizálhatja, a saját jelenlegi helyzetét, és megfogalmazhatja álmait, hova szeretne eljutni, milyen emberré szeretne válni, mi az, amiért ő útnak indulna.

Itt érdekes lehet azt is átbeszélni, hogy szerinte mi az az életben, amire azt lehet mondani, ha ezt elértem, akkor már elértem életem célját.

Bántalmazás

Csuri népe, amikor látja, hogy beteg a gólya és gyenge, odamennek csúfolódni, elűzni. Kele, mikor megelégedi, odacsap közéjük, és megmutatja, hogy bármilyen gyenge és beteg is, bármennyire haldoklik is, azért még ő az erősebb. Kele nem fél, hanem haragos lesz, ezért csap oda, az évek alatt begyakorolt rutin mozdulattal, halát okoz mindkét esetben, támadóinak a halálát. Ahogy ebben az epizódban, úgy később Kurival való konfrontációjában megjelenik a frusztráció, ami haragban fejeződik ki. Ranschburg Jenő (2012, 13) megállapítja, félelem és a harag olyan tette motivál, ami által az érzés is megszűnik. Ugyanakkor ezek a tettek nem az érzés megszüntetésére, csak annak a kiváltó okára irányulnak, például a veszély elkerülésére. Ez a rész azért lehet alkalmas, mert megvizsgálhatjuk, hogy a gyermeknek mi a reakciója,

amikor csúfolják, mi a reakciója a bullyingra. Hagyja magát és csak elhúzódik, vagy agresszívan visszacsap? Mi a véleménye Kele megoldásáról? Tudna-e jobbat, emberként milyen viselkedés lehetne a helyes hasonló szituációban?

Jellemek

Fekete István, ahogy korábban írtam, nagyon pontos társadalomkritikát fogalmaz meg az állatregényein keresztül. De ezt nem úgy teszi, mint ahogy a többi állattörténetre jellemző, hogy egy-egy emberi tulajdonságot vetít rá az adott állatra, hanem összetett jellemzést alkot. Szereplői nem egysíkúak, mindenknek van jó és rossz oldala, igaz, sokszor, ahogy az emberek között is, inkább csak az egyik oldal látványos. Az alábbiakban néhány jellemzés, ami a különböző embercsoportokkal is megfeleltethető.

A fiatal ezeken a jellemzéseken keresztül ráismerhet a saját környezetére. Kiválaszthatja, hogy kik veszik őt körbe. Csupa veréb, akik csak együtt erősek? Vagy buta, de vidám kacsák, akikkel érdemben nem tud beszélgetni? Esetleg ő nem is látja butának ezeket a kacsákat, vagy épp szeretne ő is a verebek közé tartozni, hogy erősnek érezhesse magát? Milyennek látja Hutt a baglyot? Mit gondol róla? Valamint felismerheti az egyetemes emberi jellemet Fekete István nagyon találó megfogalmazásában. Ez a megfogalmazás azt is segíti, hogy újra és újra emlékeztessük magunkat arra, hogy ne legyenek idealizált elvárásaink sem magunkkal, sem másokkal szemben.

- „*A csalhatatlan ösztön az embernél megbicsaklik, és a józan ősi gondolatok az emberre nem érvényesek. Sose tudni, mit gondol, mit tesz, és azt teszi-e, amit gondol, vagy azt gondolja-e, amit tesz. Az ember: Ember – gondolja és ebben minden benne van.*” - Azt hiszem, ezt nem is kell magyarázni, igen, mind ilyenek vagyunk. Érzelmek, hangulatok, biológiai folyamatok, hormonváltozások, folyamatos belső egyensúlykeresés, külső és belső környezet által befolyásolt gondolatok, fejleszhető és fejlesztendő tudás hatására sokszor mást teszünk, mint amit akarunk.
- „*Hu lusta, és – ne mondd senkinek – nem tisztességes. Mióta elszakadt a mezőtől, elfeledte a törvényt, magam láttam, dögöt evett, mikor Cin népe csak úgy nyüzsgött mindenütt. Megromlott a szeme is.*” (p. 77) - Általános jelenség, ha elkényelmesedünk, már nem a legjobbat, hanem a legkényelmesebbet választjuk
- „*Csak Tás népe volt változatlanul vidám, mert Tás mindennek örült, és minden kis örömet órákig dédelgetett.*” (p. 79) – mint a kisgyerekek, legalábbis ahogy őket képzeljük. Még egyszerű, letisztult a világuk, még nem aggódnak mindenben. Sajnos, manapság egyre ritkábbak az ilyen boldog, egyszerű lelkek.

- *„Csuri népe egyszerre szokott beszélni, nem mintha úgylis megértenék egymást, hanem mert úgysem értenék meg egymást.[...]Mi nem vándorlunk, mert mi erős nép vagyunk.”* (p. 16 – 17) Csuri népe az arctalan tömeg. A jelen individualista világában egy „kollektíva”, ahol kivételesen feladják az emberek az egyediségüket, a különállóságukat. Alapvetően olyan dolgokért, ami nem érték, sokszor azért, hogy bántsanak valakit. Napjainkban a legtipikusabb közeg, ahol „Csuri népe” „él”, az internet. Ahol arctalanul bántó, becsmélő szavakkal tudunk dobálózni, anélkül, hogy belegondolnánk, ez a másoknak hogyan esik, és nagy magabiztossággal gondoljuk, hogy ennek semmi következménye nem lehet ránk nézve.

Belső menedék

Kele érzi az elmúlást, érzi, hogy nem fog tovább repülni. De az udvaron élő állatokkal nem akar közösséget vállalni, és azt sem akarja, hogy lássák megszegyenülni. Számára eljött a számadás ideje, már nem érdekes, mi van kint, most már befelé kell figyelni. Megkeresi azt a belső pontot, ahova elvonulhat, ahol ki tudja zárni a fájdalmat az életéből. Ez a belső hely számára a Nagy Víz túlsó partja, ahol furcsa kőemberek ülnek, ahol az emberek úgy énekelnek, mintha a Homok és a Kő sírna.

Egy foglalkozáson ezen rész kapcsán beszélgethetnénk arról, hogy Kelének vajon mit jelenthet a Nagy Víz túlsó partja, mit jelenthet a Homok és a Kő. A fiatalnak mi a véleménye erről, hogy így valaki „kivonul” a környezetéből? Ennek mi a haszna és mi a hátránya?

Arról is tudnánk beszélgetni, hogy a gyermeknek a saját életére vonatkoztatva van-e ilyen hely, ahova gondolatban elmenekülhet.

Érzések

„Szemében halálos szomorúság éledt, és úgy érezte, megfullad. A rabság hideg kezét érezte torkán, és most már meg sem moccan. A messzeség közel jött hirtelen, és az életnek a rácsos kapunál vége lett” (p. 79)

Ez a rész a gólya pillanatnyi hogylétét mutatja. Egy akaratlanul bántó mondat ennyire sötét érzéseket hozott elő belőle. A fiatallal meg tudjuk beszélni, hogy az érzések, azok érzések. Minden érzésnek van helye és van ideje is. Rendben van, bárhogyl is érzi magát. Úgy egyáltalán az érzésekről és azon belül is a halálos szomorúságról, a rabságról, a félelmekről tudunk eszmét cserélni a részlet kapcsán. Illetve, témaként felhozható, hogyan lehet egy ilyen sötét hangulatot feloldani.

A segítő

„Kele megszokta már Berti hangját, lassú mozdulatait. [...] Az élelmet Berti hozza, és ha Berti azt mondja: *Bába!...* – kellemes érzés van a begyében. Ha meg Berti tesz –vesz körülötte, azután mindig valami jó következik.” (p. 81) A klasszikus behaviorista tanulásfelfogás (Nahalka 2003, 83) példáját láthatjuk ebben a jelentben. Kele meglátja, meghallja Bertit – ez az inger, a jó történés, táplálék, vagy a „Rossz” eltávolítása, a feltétel. Kele ezt összekapcsolja, ha Bertit látja, akkor jó történik. Ennek egy idő után (főleg az élelem hatására) az inger vagy válasz a kellemes érzés a begyében.

Az egyik ember meglövi, a másik gyógyítja. Ez a rész azért használható fel a foglalkozáson, mert ráirányítja a figyelmet a bizalom fontosságára. Mikor és miből lehet eldönteni, hogy valakiben bízhatunk-e? Mennyi tapasztalat kell hozzá? Valamint arra is ráirányítja a figyelmet, hogy a páciens is legondolkodjon, van-e, és ki az a környezetében, aki igyekszik őt mindig támogatni. Felismeri-e, és tudja-e, hogy miben kérhet segítséget tőle?

Barátkozás

Kele fokozatosan barátkozik az emberrel, de a kutyával csak lassan, eleinte rá sem néz, sőt ha jön Vahur, akkor a pajta legtávolabbi részébe áll. Tipikusan a szorongó gyerek képét mutatja, aki félelmében elhúzódik és kivonul mindenfajta társas interakcióból. Aztán lassan elfogadja az eb érdeklődését. Ehhez a barátsághoz sok-sok türelem kell. Vahurtól sok kitartás, de Vahur, ugye, a hűségéről nevezetes. De nem csak a kutya kitartása kellett, noha ez esetben talán felesleges volt, a gólya fenyegetéssel kezdte, mikor bement az eb a pajtába. Utána tisztázták a helyi rendet, amiben egyértelmű, hogy az ember áll a hierarchia csúcsán, és azt nem szabad bántani, ami az övé. Valamint, hogy ez a kutya nem tolakodó, nem fogja sem bántani, sem a közelébe menni, mint a többi kutya a réten, amik széttépnék (p. 89–90).

Ez a rész alkalmas arra, hogy egyfajta kapcsolódási mintát mutasson a gyermeknek. Valamint alkalmat ad a barátságok kialakulásának megbeszélésére is. Mi szükséges ahhoz, hogy kialakuljon egy barátság, egyáltalán mi is az a barátság?

Bosszú

Mikor Miska orrába belekap a kiskutya, és még utána is körbe ugrálja mérgesen nyafogva, a szamár meg akarja torolni a sérelmét. Ezért amikor az öleb a hátsó lábánál ugrál, akkor felrúgja. (p. 91) Ez a rész segít, hogy a bosszúállás, a sérelmek megtorlása illetve a megbocsátás témáját körüljárhassa a gyermek.

Hazugság

Miska a piaci incidens után egy darabig nem akar újra a piacra menni, ezért úgy csinál, mint akinek fáj a lába. De mikor a gazdái nem látják, Vahurral fogócskázik.

„Ha az ember lát: akkor van, ha nem lát, akkor nincs [...] - Lehet, - bólintott a gólya – de ilyesmi a szabad népnél nem fordul elő. [...] - Hosszúláb, az én törvényemet én magam csinálom. Nekem jó” (p. 99–100)

A kulturális különbségek, az egyéni szabályértelmezések megértésének és helyességének kitárgyalására ad lehetőséget ez a rész.

Csökönység

Először a Kele érzi meg a havat, majd Miska is érzi az időjárás változást. Mikor a piacról Berti és a szamár hazaindul, az ember még csak a szelet érzi, de a csacsi már tudja, hogy jön a hóvihár. A hóvihárban már látni sem lehetett, Berti is a szamarára bízta magát, mert nem látta már, csak érezte, hogy még az úton vannak. A szamár, fajtájának csökönységével ment előre, fel sem merült benne, hogy van más lehetősége. Így sikeresen, épségben hazajutottak, amiért Berti nagyon hálás volt.

Vannak emberi tulajdonságok, amelyek bizonyos helyzetekben jók, más helyzetekben pedig károsak. Ez a rész ezeknek az emberi tulajdonságoknak az értelmezéséhez, megítéléséhez ad segítséget

Nagyvonalúság

A hó miatt a verebek nem tudnak elbújni, ezért kérik Kelét, engedje be őket a pajtába, ha jön a karvaly. Kele először visszavág nekik, „De ti erős nép vagytok...” Majd, mivel Nerrt, utálta, hiszen a karvaly rokonsága vadászott az övéire is, megengedte Csuri népének, hogy Nerr elől a pajtába meneküljenek. A verebek már hálásak voltak ezért a gesztusért is, noha pár hónapja még el akarták űzni Kelét. Majd Nerr érkeztekor behúzódtak a pajtába, és Kele útját állta a karvalynak.

Ez a rész segít a nagylelkűség értékét elemezni.

Bosszú vagy önvédelem

(p. 127–129) Kurri védi a területét, ő nem érti, hogy Kele az ember védelme alatt van, ha az ember befogadta, akkor ő sem üldözheti el. Mikor megtámadja, hirtelen senki nincs Kele mellett, Miska eloldalog, pedig korábban ígérte, hogy felrúgja Kurrit, ha békét ront, Vahur meg elbizonytalanodik, hogy lehet-e Kurrit bántani. Kele meg idegen és félnék, nem száll

szembe a kakassal, inkább elfut előle. A helyzetet Berti szava oldja fel, aki biztatja a gólyát, hogy vágjon vissza, aki vissza is vág, ahogy minden esetben tette volna, ahol nem idegenként, nem vendégként van jelen.

Kurri halála mindenkit megdöbbsent, a baromfiak félelemmel vegyes tisztelettel térnek ki Kele útjából, de Kele két barátja nehezen dolgozza fel az esetet. Vahur tudja, hogy Kurrit meg lehet ugyan kergetni, de megölni nem szabad. Miska kioktatja a gólyát az emberi törvényből:

„- *Tisztességes harc volt...*

Miska indulatosan toppantott.

Itt nincs tisztességes harc, már ezerszer megmondtam! Itt csak jó harc van, ami az embernek tetszik, és rossz harc. Ez, Kele, rossz harc volt.”

A rész annak a megértésében segíthet, hogy milyen küzdelmeink vannak, mi a tisztességes harc, mi a jó harc, van-e jó harc. Jó-e Kele megoldása a kakas támadására?

Önkényes igazságszolgáltatás

A két férfi együtt megy a piacra, ahol a kutyás nővel ismét találkoznak. Berti próbál láthatatlan lenni, hogy ne rontsa az üzletet. Ennek eredményeként az asszony a megvásárolt terményt leviteti vele a pincébe. Egy véletlen beszélgetést meghallva megtudja, hogy a pincében négy üveg bort rejtettek egy dobozba, amiből a lány elcsent a szerelmének egyet. A helyzetet kihasználva az öreg a maradékot magához veszi.

A jelenet három kérdést vet fel, ami megtárgyalásra alkalmas, az egyik, maga a lopás, és az önkényes igazságszolgáltatás. Mennyire helyes az öreg tette, van-e ennek valami következménye. Attól, hogy nem bizonyítható, mennyire jogos, mennyire becsületes ez a tett? A másik kérdés szintén a becsületességről szól. Berti rejtegeti magát az asszony elől. Nem akarja, hogy felismerje. Vajon miért? Milyen szempontból lehet ez helyes? A harmadik kérdés az alkohol szerepe. A könyvben több helyen is olvashatunk, hogy annak idején (is) az alkohol, azon belül a bor, mindennapi fogyasztási cikk volt. De olvashatunk a hatásáról is. A gyermek elmondhatja, hogy ezek alapján mi a véleménye róla.

A fiatalasszony halála

Egy tavaszi vihar az egyik cigányasszonyt a mezőn éri, aki csecsemőjével egy szénakazalba bújik. A villám belecsap a kazalba, és az asszonyt agyonvágja. A temetés után megülik a tort, a tor elején még az özvegy nem akar új asszonyt, de reggelre már enged az unszolásnak.

Ebben a részben a gyászról lehet beszélgetni a fiatalal, mit gyászolunk, mennyi ideig gyászoljuk. Mi az, amit el kell engedni, mikor kell elengedni, meddig lehet és érdemes

ragaszkodni hozzá? Ugyanakkor ismét szóba kerülhetnek a különböző kultúrák. A romák, mint a velünk élő legnagyobb kisebbség szokásairól, valamint a toleranciáról is érdemes beszélni.

A rágalmazás

Miskát elhagyják a barátai, az egyik anya lesz, és ezzel hirtelen megkomolyodik, ugyanakkor az elsődleges életfeladata a kölykök gondozása lesz, emiatt a számmal egyre kevesebbet törődik. Kelének pedig meggyógyult a szárnya, kinőttek a tollai. Ismét a szabad néphez tartozik, sokat van kint a réten, új barátokra is lelt egy fiatal gólyapár képében. Neki is egyre kevesebb ideje van a számmra, ráadásul az értékrendbeli különbségek is egyre jobban előjönnek. Már nem is akarja érteni az emberi törvényeket, hiszen már nem vonatkozik rá. Miska emiatt teljesen elhagyatva érzi magát. A frusztrációját megpróbálja levezetni, azzal, hogy áskálódik mások ellen. Végül búcsúzásképp még Keléről mindenféle rosszat mond azoknak a gólyáknak, akik vele vannak. Kele nem sértődik meg, de elhatárolódik tőle.”*Beteg vagy, Miska, mert más van a szívedben és más a nyelveden. Félek tőled és elmegyek... [...] nem kell azt úgy venni... hiszen barátok voltunk! – Igaz, de ez már nincs. Felesleges! És mert nincs rá szükség, el is múlt. Vége Miska. [...] Nem látlak. És úgy már soha többé nem látlak.*” (301–302)

Ez a részlet segít abban, hogyan lehet egy hazugságra reagálni, ugyanakkor alkalmat ad, hogy beszéljünk a hazugságról, arról, amikor valakiről hazugságot terjesztenek. Miért rossz a hazugság? Kinek ártott leginkább a számár ostoba bosszúállásával? Mit tehetett volna, hogy barátságban tudjanak elválni? Tehetett volna valamit, hogy ne maradjon egyedül?

Kelén megfigyelhető a szubjektív önazonosság, bármennyire is fél, bármilyen közegbe is kerül, megmarad annak, aki volt, a szabadok népének egy tagja.

Ugyanakkor a konzisztens attitűdök is jellemzőek rá, hiszen bárhogy is próbálja Miska, a számár az emberi törvényt megtanítani neki, ő nem fogadja el, nem is akarja megérteni. Ezzel szemben Hu-ra azt mondják, hogy miután bement a településre, gyáva áruló lett, aki dögöt eszik, miközben Cin népe elszaporodott a környezetében.

4.4. Kelével a gyakorlatban

Kiskamaszoknak és kamaszoknak ajánlom elsősorban biblioterápiás foglalkozásra ezt a regényt, bár, ahogy már korábban írtam, Fekete István valójában nem ifjúsági író, és a

különböző korcsoportok teljesen mást vesznek észre belőle, mást találnak hangsúlyosnak. Egy kórházi rehabilitáció esetén vagy egy idősök otthonába is használható, sok az átfedés, de ott bizonyos területeken eltolódik a hangsúly. Az általam írt foglalkozástervezet, ami a mellékletben kapott helyet, elsősorban az iskolákban tapasztalható szociális elszigetelődés esetére reflektál.

Természetesen nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a fiatal, akinek segíteni próbálunk, a saját élettörténetével érkezik, azon keresztül képes csak látni a világot. Kívülről bármilyen hasonlóságot láthatok, nem biztos, hogy ő tud velem kapcsolódni.

Mivel a célcsoport tagjainak a szociális kapcsolatok kiépítésében vannak nehézségei, ezért nem egyedi üléseket javaslok, hanem csoportos foglalkozás-sorozatot. Ezáltal már önmagában a foglalkozásokon tudok kortársi kapcsolatokat felkínálni.

Célállítás. A gólyák vándorlását egy belső parancs vezérli. Nem tudják, csak érzik. *„Előttük a tér, amelyet meg kell még ma járni. Előttünk az idő, amelybe ez a tér éppen belefér - tűnődni nem lehet.[...] Előre, könnyörtelenül elhánnyva a fogyó életet, a jövő élet nevében.”* „A cél elérve, a nemzetség jövője biztosítva, további kötelékre nincs szükség, s amire nincs szükség, az csak rossz lehet.” „A vándorló madár elindul valahonnan, és elindul valahová. Az ősi ösztönök pókhálója abban a pillanatban összeköti az életnek, a földnek, a szívnek, a gyomornak ezt a két helyét, s erről letérni éppen úgy nem lehet, mint vonatnak a sínekről.” Ahhoz, hogy az ember boldoguljon, neki is meg kell ismernie ezt a belső parancsot. Egy fiatalnak különösen, hiszen ez határozza meg, milyen irányba halad majd az élete. Az ember gondolkodó lény, aki képes önreflexióra, ugyanakkor szabad akarattal is rendelkezik, azaz képes letérni az élet rendje által kiszabott ösvényről. Ezért nagyon fontos, hogy meg tudjuk fogalmazni a saját céljainkat, meghatározni, hogy honnan indulunk és hova indulunk. Fel kell térképeznünk az erőforrásainkat, mennyit tudunk megtenni magunkért egy nap. Valamint meg kell ismernünk, mi az, amihez ragaszkodunk, de már nem szolgál minket, mi az, amire nincs szükségünk. Ezt a mai fogyasztói társadalomban időről időre meg kell tennünk, elhagyni azokat a dolgokat, mire már nincs szükségünk, mert az csak rossz lehet. (p. 6–7)

Helyzetünk meghatározása fontos, honnan hova tartunk, mert csak akkor juthatunk el bárhova is

Erőforrásainkat és a visszahúzó erőket meg kell határoznunk, hogy tudhassuk, mivel gazdálkodunk, mi okozza a sikertelenséget

A probléma, a mélyben meghúzódó fájdalom meghatározása. *„...az öreg gólya pedig állt a fészek szélén, lüktető szárnycsontjára gondolt és néha odanyúlt a csőrével, hogy a fájdalmat*

kivegye. A fájdalom azonban mély volt és kivehetetlen.” (p. 9) Ebben a részben meg kell határoznunk, mi is a mi fájdalmunk, mi az, amit szeretnénk kivenni, de látszólag kivehetetlen. Mi az, amitől úgy érezzük, *„elszakította a messzeség fonalát, eltörte a vágy végtelen ívét”*? Mi az a „hajsza”, ami elválasztja az életet az elmúlástól (p. 9)

Környezetünk meghatározása: melyik ismerősünk melyik állat lenne a regényből

Ismerjük Csurri népét? Az író idejében talán még nem is volt ilyen hangos, hiszen ritkán gyűltek így össze az emberek és ítékeztek mások felett. Manapság, a hátköznapijainkba beszivárogtak az interneten keresztül is. De a gyerekeknél sokszor egy-egy osztály is pont ilyen.

Felismerjük-e a többi állatot, vagy a baromfiudvar hierarchiáját környezetünkben? A hasonló a hasonlóval barátkozik, emiatt klikkesedik a közösség. A libák magasra tartott fejjel próbálják azt a méltóságot sugározni, mint ami egy vadlúd természetes tartása. Vagy felismerhetjük a lóban azokat a személyeket, akik a felmenőikkel dicsekednek folyton. De ott van a szamár, aki mindig okoskodik, s bár sokszor tényleg sokat tud a többi állathoz képest, azért sok mindent nem ért. Ugyanakkor a történetben ő a legemberibb is, az egyetlen állat, aki számító, és néha csaláshoz is folyamodik.

„Befelé nézett az öreg gólya, és jó volt nem kinyitni a szemét, mert így mindene megvolt, amit akart.” Van-e, és hol van az a hely, ahova el tudunk vonulni? Ahol nemet mondhatunk a külvilág ingereire? Ahol nem ér el minket a külvilág fenyegetése, bántása?

5. Következtetések, javaslatok

Ahogy a műelemzés elején is írtam, ez a könyv nem csak az ifjúságnak szól. Még ha érzékletes leírásai és nyelvezete alkalmassá is teszi a fiatalok számára mind olvasmányként, mint egy foglalkozás keretein belül. Azt gondolom, nagyon összetett világa van, nagyon sokrétű jelentéstartalommal. Az emberi kapcsolatokat is jobban lehetne figyelemmel kísérni, de jelen munkámban a meghatározott célcsoport miatt nem éreztem nagyobb szükségét. Viszont az emberek viselkedéséből kiemelt témák az általános erkölcsi normák átbeszélésére adnak alkalmat, ami a korosztály miatt fontos, hiszen még szükséges az ő erkölcsi nevelésük. Más csoportoknál más lenne a hangsúlyos. A férfi-női viszonyokat is szemügyre lehetne venni.

5.1. Társművek a beilleszkedés témaköréből

Berkes Pál: Félőlény

Szegedi Katalin: Palkó

Szabó Magda: Abigél

David Almond: Skellig

Delphine de Vigan: No és én

6. Összegzés:

Napjainkban nagyon sok szó esik a beilleszkedési- és magatartás zavaros gyermekekről, ugyanakkor a visszahúzódo, kiközösített gyermekekről csak akkor, ha valami tragédia történik. Pedig velük is szükséges foglalkozni. Úgy gondoltam, hogy egy olyan eszközt keresek, amivel nem csak a túlterhelt pedagógusok tudnak velük foglalkozni, ugyanakkor egy gyógypedagógus kezében is hatásos módszer lehet. Az egyik általam ismert módszer a biblioterápia, aminek a fejlesztő típusát pedagógusok, könyvtárosok, szociális munkások is alkalmazhatják általános élethelyzeti, fejlődéslélektani nehézségekkel küzdő, nagyobb önismeretre vágyó személyeknél.

Ezért dolgozatomban arra a kérdésekre kerestem a választ, hogy lehet-e bármely irodalmi mű életet megváltoztató, személyiségfejlesztő, segítő eszköz, valamint hogyan lehet foglalkozássorozatot felépíteni egy regényre, lehet-e párhuzamokat találni a mű szereplői és az olvasók között, ha igen, tudunk-e megoldási kulcsokat adni a gyermekek kezébe. A vizsgálathoz konkrét példaként Fekete István Kele című regényét választottam, ami egy sérült gólyáról szól, aki az egyik telet egy falusi udvarban kénytelen eltölteni, és az udvar népével jó kapcsolatot kialakítani. Egy teljes évét végig tudjuk követni, hogyan tanul meg alkalmazkodni mind a baromfiudvarhoz, majd újra az ősi törvényhez. A műválasztás további két kérdést is felvetett, az egyik a gólya jelleméből adódóan az önként magányt választó fiataloknak Kele tud-e példát mutatni a környezet tagjaival való kapcsolódásra, a másik, hogy valóban van-e hasonlóság a az öreg gólya és a magányos diákok között és ők is a madár példájából tanulva meg tudják-e találni az összhangot az osztálytársaikkal, környezetükkel.

A kutatási módszerként a dokumentum- és tartalomelemzés kvalitatív módszerét választottam. Párhuzamosan mutattam be a beilleszkedés nehézségeit a pedagógiai pszichológia szakirodalmának tükrében, valamint a szépirodalmi műben a főhős kapcsolati rendszerének formálódását. A szakirodalomból kitűnik, hogy a gólya magatartása valóban nagyon hasonló a szociálisan visszahúzódo gyermekek attitűdjéhez. Két tényező is megjelenik, alapvetően annyira nem társaságkedvelő, azaz kicsit aszociális, ugyanakkor kicsit félénk is, hiszen ő az udvarban idegen. Az új osztályba, új környezetbe kerülő fiatalok is gyakran szoronganak a környezetüktől, illetve vannak személyek, akik alapvetően kevésbé igénylik a társaságot, bár emberi kapcsolatokra nekik is szükségük van. Konkrét példán keresztül bizonyítottam, hogy egy mű szereplői és az olvasók között lehet párhuzamot találni, és a párhuzam alapján a mintatanulási folyamatokból kiindulva tudunk egy fiktív személytől,

akár egy állat-szereplőtől is megoldási, cselekvési módokat eltanulni. A biblioterápia szakirodalmi bemutatásán keresztül láthattuk, hogy nem csak egy könyv lehet alkalmas, illetve, mivel a példaként választott mű nem szerepel az irodalmi kánonban, bizonyítottam, hogy nem csak az úgynevezett magas irodalmi alkotások alkalmasak a személyiség fejlesztésére, életút megváltoztatásra és az önismeret mélyítésére.

7. Irodalomjegyzék:

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

2013. évi CCV. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek és egyes kapcsolódó törvényeknek a nevelőszülői jogviszony és a speciális ellátás átalakításával összefüggő módosításáról

Atkinson, R., Hilgard, E.(2005): Pszichológia. Budapest : Osiris

Bagdy Emőke (2020): A személyiség titkai. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.

Biró Sándor, Kovács Mónika, Brányi Olga, Juranovics Ilona (1997): A DSM-IV diagnosztikai kritériumai: Zsebkönyv. Budapest: Animula

BNO 10: F00-F99 Mentális- és viselkedészavarok – DoktorInfo . Letöltés: 2024.04.10.

<https://doktorinfo.hu/bno-kod-kereso/f00-f99-mentalis-es-viselkedeszavarok/>

Csóti Mariann (2006): Gyermekkori szorongás, iskolafóbia, pánikrohamok Budapest: Pro Die

Csürke József, Vörös Viktor, Osváth Péter, Árkovits Amaryl (2009): Mindennapi kríziseink, a lélektani krízis és a krízisintervenció kézikönyve. Budapest: Oriold

DePaulo, Bella: The 5 Types of People Who Withdraw From Social Life In: Letöltés:

2024.04.19.[https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-single/201804/the-5-types-](https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-single/201804/the-5-types-people-who-withdraw-social-life)

[people-who-withdraw-social-life](https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-single/201804/the-5-types-people-who-withdraw-social-life)

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: Fifth Edition Text Revision DSM-5-TR™2022 Letöltés: 2024.04.12.

<https://www.mredscircleoftrust.com/storage/app/media/DSM%205%20TR.pdf>

Doll, Beth, Doll, Caroll (2011): Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése. Budapest: Könyvtári Intézet.

DSM-5 diagnosztikai klasszifikációs rendszer (2020). Budapest: Oriold & Társai K.

Eigner Bernadett (2022): Játékterápia 2. Érzelmi és viselkedészavarok, pszichopedagógia.

Budapest: Móra Kiadó.

Fekete István (2004): Fekete István az Édesapám volt. Budapest: Móra Kiadó.

Fekete István (1961) Kele. Budapest: Magvető

Fisher, Robert (2000): Tanítsuk meg gyermekeinket gondolkodni történetekkel. Budapest:

Műszaki Könyvkiadó.

Gulyás Enikő (2019): A fejlesztő (e-)biblioterápia alkalmazásának lehetősége hátrányos helyzetű diákok körében. PhD-értekezés Eger, Eszterházy Károly Egyetem DOI:

10.15773/EKE.2019.009

- Gyöngyösi Katalin Krisztina (2007): Serdülőkorú fiatalok társas beilleszkedése. *Új pedagógiai Szemle* 57(7-8) pp. 23 – 44.
- Jakobovits Kitti (2021): Irodalomterápia - a könyvespolcod pszichológusszemmel. Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
- Jeney Éva (2016): Biblioterápia, irodalomterápia. *Helikon* 52(2) pp. 151–155
- Johnson, Maarit (2008): Önbecsülés és alkalmazkodás. Budapest: ELTE, Eötvös Kiadó
- Kernberg, Paulina F. (2007): Személyiségzavarok gyermek és serdülőkorban. Budapest: Animula K.
- Kópatakiné Mészáros Márta (2011): A sajátos nevelési igényű gyermekek integrált inkluzív nevelése. Pécs: BTE BTK. Letöltés: 2024. 04. 12).
- Jannus Pannonius Tudomány Egyetem honlapja, Letöltés: 2024. 04.12
https://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/sni/2_befogads_vagy_mskppen_inklzi.
- Magatartási zavarok - F91 Letöltés: 2024. 04.12 <https://integralok.webnode.hu/magatartasi-zavarok-f91>
- A Magyar nyelv értelmező szótára. Letöltés: 2024. 04.12.
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/asszimilacio-1E381>.
- Mann, Thomas (1971): Halál Velencében. Budapest: M. Helikon. p. 23.
- Nahalka ISTVÁN (2003): A tanulás In: Didaktika Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. pp.78–106.
- Newman, Fran (2002): Gyermekek krízishelyzetben. Budapest: Pont Kiadó.
- Pósa Zoltán (1984): Természetlátás és állattörténet. Vázlat Fekete István „állatregényeiről”. *Kortárs* 28(2) pp. 308-310.
- Ranschburg J. (2012) : Félelem, harag, agresszió. Budapest: Saxum.
- Ruzsa Dóra (2018): Szociálpszichológia, Közszolgálati kompetenciafejlesztő tréner szakirányú továbbképzési szak, Nemzeti Közszolgálati Egyetem e-dokumentum: Letöltés: 2024. 04.12 <https://kti.uni-nke.hu/document/vtkk-uni-nke-hu/Szoci%C3%A1lpszichol%C3%B3gia.pdf>
- Sánta Gábor (2001): Életrajzi vázlat In: Az ismeretlen Fekete István (2001) Szeged: Lazi Könyvkiadó
- Sánta Gábor (2002): Hová sorolható Fekete István prózája? *Kortárs* 46(2-3) p. 41–52
- Stephens-Sarlós Erzsébet (2022): A Stephens-Sarlós-program továbblépés megrekedt egészségi, tanulási, viselkedési és kommunikációs problémákból. Budapest: Kulcslyuk Kiadó. pp. 381–393

Volentics Anna (2000): Nehezen nevelhető, inadaptált gyermekek a közoktatás és a gyermekvédelem intézményeiben In: Illyés Sándor szerk.: Gyógypedagógiai alapismeretek. Budapest: [Eötvös Loránd Tudományegyetem](#). pp. 603–628.

Vörös Klára (2015): Biblioterápiás foglalkozás Platon: Gúgész gyűrűje című története alapján. Forgatókönyv. Kézirat. Kaposvár.

Vörös Klára (2014): Az ideál, mint mértékegység In: Kulturális és társadalmi sokszínűség a változó gazdasági környezetben II. IRI Társadalomtudományi Konferencia Tanulmánykötete; Komárno. pp. 245–250.

Zágorec-Csuka Judit, Vörös Klára (2017): A szépirodalom önismereti és gyógyító ereje. In: Biblioterápiai tanulmányok. Pilisvörösvár: Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület, Kapca Kapcai József Attila Művelődési Egyesület

8. Melléklet

BIBLIOTERÁPIÁS FOGLALKOZÁSSOROZAT

Fekete István: Kele című regénye alapján

A foglalkozássorozat a serdülőkorú, magányos fiataloknak mutat lehetséges mintákat szociális kapcsolatok kiépítéséhez

Téma: Beilleszkedni, de hogyan?

Történet: Fekete István: Kele

Célcsoport: 12-16 éves gyerekek

Létszám: 5-8 fő

Időtartam: 6 alkalom kéthetente, alkalmanként 60 perc

Kellékek: Fekete István: Kele című kötete, foglalkozásonként változó

A foglalkozást vezeti: Czink Zsuzsanna

Felkészülés:

- A megtárgyalandó probléma körülménye:

1. Mi az előnye és mi a hátránya az egyedüllétnek?
2. Mi a különbség az egyedüllét és a magány között?
3. Miért nem keres valaki barátokat egy új közegben?

- A résztvevők megszólítása

1. Az osztályfőnökök segítségével, szervezeten olyan gyermekek jönnek, akik nem tudnak kapcsolatot kialakítani az osztálytársaikkal, elzárkózók, vagy kirekesztettek.
2. Az első alkalomra Fekete István: Kele című könyvének az első négy fejezetét elolvassák, ez körülbelül a regény hetede. A továbbiakban a foglalkozások végén egyeztetjük, hogy a következő alkalomra meddig szükséges eljutni.

- A terem biztosítása, kellékek helyszín előkészítése

Célkitűzés:

A felvetett probléma tudatosítása és megbeszélése:

Tudatosítani, hogy hosszú távon akkor járunk jól, ha a környezetünkkel ki tudunk egy harmonikus viszonyt alakítani, amihez szükséges önmagunk felvállalása.

A kapcsolatok kialakításnak, helyes szociális interakciók módjainak megismertetése.

Az első foglalkozás forgatókönyve

RÁHANGOLÓDÁS: (4-8 perc)

1. A tanulók keresztnévvel és az aktuális érzelmi állapotukkal mutatkoznak be. Pl: Ingerlékeny Tamás vagyok.
2. A tanulók a pedagógus által meghatározott, különböző módokon (görnyedten, egyenes tartással, gögösen magasra tartott fejjel, törpejárásban, sántítva) sétálnak a teremben, és közben megfigyelik, hogyan érzik magukat közben.

A MŰ BEMUTATÁSA (10-15 perc)

Mivel a tanulók otthon olvassák a könyvet, a foglalkozási alkalmon feldolgozásra kerülő rész nem kerül teljes egészében felolvasásra. Helyette célirányos kérdéssel átbeszéljük a lényegi eseményeket, ebből kiderül az is, hogy kit mely részek, részletek fogtak meg, a tervezettől el kell-e térni.

Az otthon olvasott rész cselekményének felidézésére szolgáló kérdések

- Hol kellene most lennie Kelének?
- Kikkel volt a regény elején, és mit csináltak?
- Hol állt meg Kele, meddig jutott a vándorlásban?
- Mi miatt vált ki a csapatból?
- A csapat hogyan fogadja a sérülését?
- Mit gondol az eredeti céljáról Kele, el fogja-e érni, és mi lehet most a célja

A MŰ FELDOLGOZÁSA (35-40 perc)

A csoportvezető részleteket olvas fel a műből 3 témához kapcsolódóan, minden téma után az adott részt átbeszéli

A) Aktuális helyzet - honnan indulunk

„A vándorló madár elindul valahonnan, és elindul valahová. Az ősi ösztönök pókhálója abban a szívnek, a gyomornak ezt a két helyét, s erről letérni éppen úgy nem lehet, mint vonatnak a sínekről.”

„A magányos gólya pedig most lett igazán elhagyatott. Nem csak elhagyatott, de ellenség is. Pusztuljon, ami arra való – mondta ki az ősi törvény, pusztuljon, mondja mindenki, csak az nem mondta sohase, ha bele is törődött, aki pusztulásra volt ítélve.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Hogy érezhette magát Kele, amikor el kellett hagynia a társait?
- Hol van most a gólya, hogy érzi magát a jelenlegi helyén?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mit gondoltok a Törvényről? Nálunk is ez a Törvény uralkodik?
- Ti most hogyan jellemeznétek a saját életeteket?

B) Trauma - mi a sebzettségünk

„Az elhagyott testvér üres helye hidegen úszik velük és bennük, de az a másik aggodás sokkal nagyobb, és a kisebbnek hallgatnia kell.

„Minden mozdulat beleütközött abba kis ólomdarabba, és azt mondta:

- Nem!

S ezt tudta ő, és tudták a többiek is. Nem néztek rá, nem figyelték, de ő önkéntelenül is ellépett mellőlük, mert idegenek lettek és idegen lett ő is azoknak. Magányos.”

„... az öreg gólya pedig állt a fészek szélén, lüktető szárnycsontjára gondolt és néha odanyúlt a csőrével, hogy a fájdalmat kivegye. A fájdalom azonban mély volt és kivehetetlen.”

„Az a kis ólomdarab a szárnyában elszakított valamit; elszakította a messzeség fonalát, eltörte a vágy végtelen ívét, és óvatosságot ültetett helyébe. Ez az óvatosság ma még csak tapogatózás, de holnap vagy holnapután igen lesz vagy nem. Élet vagy elmúlás.

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Mi fájhat jobban a gólyának, a sérült szárnya vagy az elhagyatottság?
- Haragszik-e a gólya a lövöldöző fiatalokra?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mit gondoltok a csapat viselkedéséről?
- Mit tennétek a lövöldöző emberekkel?

- Ti hol, hogyan sérültetek meg és mikor?

C) Célkitűzés – hova indulunk

„Előttünk a tér, melyet meg kell ma járni, előttünk az idő, amelybe ez a tér éppen belefér...”

„Előre, könyörtelenül elhánnya a fogyó életet, a jövőendő élet nevében.”

„A cél elérve, a nemzetség jövője biztosítva, további kötelékre nincs szükség, s amire nincs szükség, az csak rossz lehet.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Mi volt a célja Kelének, és mit tart életcélnek/életfeladatnak?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mit szeretnétek, mi változzon az életetekben?
- Van-e célotok, akár most, rövidtávon, akár életcél? Egyáltalán mi az az életcél?

A megértést elősegítő kiegészítő tevékenységek lehetséges köre

- Rajzoljátok, fessétek le a fájdalmatokat
- Írjátok egy verset a jelenlegi helyzetetekről, hogy érzitek magatokat. Ez akár lehet haiku is.
- Írjátok le egy füzetbe, most milyennek látjátok az életeteket, és milyennek szeretnétek látni.

Ellenőrzés, értékelés

- Hogyan hatott a feldolgozott rész a foglalkozás résztvevőire?
- Mennyire voltak aktívak a feldolgozás során?
- Volt-e nem tervezett rész, ami a gyermekeket megérintette?
- A feldolgozás kitért-e minden aspektusra? A lényegi pontokon közelítette-e a résztvevőt a célcsoportához?

A második foglalkozás forgatókönyve

RÁHANGOLÓDÁS: (3-5 perc)

1. A tanulók befejezik az alábbi mondatokat, mindenki egyet:

- Amikor első alkalommal lépek be egy ismeretlen csoportba ... érzem magam.
- Számomra a bizalmas, őszinte viszony elsősorban... kérdése.
- Nagyon távol érzem magamat a többiektől, amikor..
- Mielőtt eljöttem erre a találkozásra, azt mondtam magamnak, hogy...
- Úgy gondolom, hogy egy olyan csoportban, mint a mienk, nem kellene...
- Ami engem leginkább motivál a csoportban, a közös munkában az az, hogy...

2. A diákok választanak maguknak egy háziállatot, amik szívesen lennének, és megindokolják, milyen tulajdonságáért választották

A MŰ BEMUTATÁSA (10-15 perc)

Mivel a tanulók otthon olvassák a könyvet, az alkalmon feldolgozásra kerülő rész nem kerül teljes egészében felolvasásra. Helyette célirányos kérdéssel átbeszéljük a lényegi eseményeket, ebből kiderül az is, hogy kit mely részek, részletek fogtak meg, a tervezettől el kell-e térni.

Az otthon olvasott rész cselekményének felidézésére szolgáló kérdések

- Kele meddig maradt fent a tetőn?
- Kikkel beszélgetett Kele?
- Csuri népe hogyan fogadja Kelét?
- Mit csinál a gólya, mikor megéhezik?
- Hányszor, és miért hagyja el Kele a tetőt?
- Hogy viselkedik Kele a verebekkel?

A MŰ FELDOLGOZÁSA (35-40 perc)

A csoportvezető részleteket olvas fel a műből 3 témához kapcsolódóan, minden téma után az adott részt átbeszéljük

A) Belső menedék

„Befelé nézett az öreg gólya, és jó volt nem kinyitni a szemét, mert így mindene megvolt, amit akart, mindenhova eljutott, ahova akart, mintha a beteg gólya mellette állna vagy mögötte, és a fájdalom is kívül lenne valahol a levegőben.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Kele miért a Nagy Víz túlszárterára gondol?
- Mi elől menekült legalább gondolatban Kele?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Nektek van-e olyan helyetek, ahova szívesen visszavonultok a fájdalom elől?
- Jó-e hogy így ki tudunk szakadni a világból?

B) Jellemek

„A csalhatatlan ösztön az embernél megbicsaklik, és a józan ősi gondolatok, az emberre nem érvényesek. Sose tudni, mit gondol, mit tesz, és azt teszi-e, amit gondol, vagy azt gondolja-e, amit tesz. Az ember: Ember – gondolja és ebben minden benne van.”

„Hu lusta, és – ne mondd senkinek – nem tisztességes. Mióta elszakadt a mezőtől, elfeledte a törvényt, magam láttam, dögöt evett, mikor Cin népe csak úgy nyüzsgött mindenütt. Megromlott a szeme is.”

„Csuri népe egyszerre szokott beszélni, nem mintha úgylis megértenék egymást, hanem mert úgylis megértenék meg egymást.[...]Mi nem vándorlunk, mert mi erős nép vagyunk.”

„Csak Tás népe volt változatlanul vidám, mert Tás mindennek örült, és minden kis örömet órákig dédelgetett.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Miben változik meg Csuri népe, miután látja, hogy beteg a gólya?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Milyen típusú emberek vannak a környezetekben?
- Melyik típusal mennyire tudtok kijönni?

C) A segítők

„A gólya azonban nem nézett rá. Fájdalmát nem egészen felejtette el, de mintha megkönnyebbült volna. Figyelte a két embert, hogy mit akarnak. Nem nézett rájuk, de látta és érezte őket. Megkínózták, az igaz, elvágta az utat, az is igaz, a sebre mintha tüzet öntöttek volna, de szemükben nincs semmi fenyegető, a levegőben ártó hullámok nem járnak. Vahur mondott valamit; de az ember nem engedte beszélni.”

„Kele megszokta már Berti hangját, lassú mozdulatait. [...] Az élelmet Berti hozza, és ha Berti azt mondja: Bába!... – kellemes érzés van a begyében. Ha meg Berti tesz –vesz körülötte, azután mindig valami jó következik.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Mit tesz az ember a gólyáért?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Kik segítenek titeket az iskolában?
- Hogyan tudnak segíteni nektek?
- Ti segítetek-e valakinek rendszeresen?

A megértést elősegítő kiegészítő tevékenységek lehetséges köre

- Írjátok a füzetetekbe, kik a ti segítőtitek
- Rajzoljátok vagy fessétek le a belső menedéketeket
- Nézzetek szét az osztályotokban, figyeljétek meg, milyen csoportok vannak, kik azok, akik nem tagjai egyik csoportnak sem.
- Írjátok össze azok személyiségjegyeit, akiket nem kedveltek, és kezdjétek el jó tulajdonságokat keresni bennük.

Ellenőrzés, értékelés

- Hogyan hatott a feldolgozott rész a foglalkozás résztvevőire?
- Mennyire voltak aktívak a feldolgozás során?
- Volt-e nem tervezett rész, ami a gyermekeket megérintette?
- A feldolgozás kitért-e minden aspektusra? A lényegi pontokon közelítette-e a részlet a célcsoporthoz?

A harmadik foglalkozás forgatókönyve

RÁHANGOLÓDÁS: (5-6 perc)

Egy különleges boltban lehet tulajdonságokat venni, de cserébe egy másik tulajdonsággal kell fizetni. Az eladó a pedagógus, aki kisarkítva visszajelez, hogy biztosan jól átgondolta-e az illető mit és mennyit akar venni, valamint biztos nem jó a lecserélendő tulajdonság.

A MŰ BEMUTATÁSA (10-15 perc)

Mivel a tanulók otthon olvassák a könyvet, az alkalmon feldolgozásra kerülő rész nem kerül teljes egészében felolvasásra. Helyette célirányos kérdéssel átbeszéljük a lényegi eseményeket, ebből kiderül az is, hogy kit mely részek, részletek fogtak meg, a tervezettől el kell-e térni.

Az otthon olvasott rész cselekményének felidézésére szolgáló kérdések

- Mi történt, ami miatt Kelére rátört ez a nagy bánat?
- Hol tölti ideje nagy részét a gólya?
- Vahurnak mi volt az a tette, amivel végérvényesen bizonyította, hogy ő megbízható?
- Milyen következményei voltak annak, hogy a szamár felrúgta az ölebet?

A MŰ FELDOLGOZÁSA (35-40 perc)

A csoportvezető részleteket olvas fel a műből 3 témához kapcsolódóan, minden téma után az adott részt átbeszéljük

A) Érzések – rabság, reménytelenség

„Szemében halálos szomorúság éledt, és úgy érezte, megfullad. A rabság hideg kezét érezte torkán, és most már meg sem moccan. A messzeség közel jött hirtelen, és az életnek a rácsos kapunál vége lett”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Mi okozza a gólya szomorúságát?
- Milyen érzései lehetnek a szomorúság mögött?
- Miért gondolja, hogy élete végéig rab lesz?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Nektek mi a legnagyobb félelmetek?
- Hol érzitek magatokban a szomorúságot?
- Éreztétek-e már kilátástalannak, reménytelennek az életet?
- Ezt mi váltotta ki? Hogyan szűnt meg ez az érzés?

B) Barátkozás

„Ilyenkor Vahur odajön – most már nem megy előle se a legtávolabbi zugba, és megpróbál vele beszélni, bár nehezen értik egymást. A vadmadár mozdulatai rövidek, szeme csak egy-egy villanással mond valamit, beszédjelei kurták. Vahurnak nagyon kell figyelnie, hogy megértse, Bába pedig csodálkozik a kutya bőbeszédűségén, mozdulatainak és hangjának sokféleségén”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- A kutya miért akar Kelével beszélgetni?
- Miért nem eszi meg a Vahur a gólya ételét?
- Mi okozza kettejük kommunikációjukban a zavart?
- Mit gondol Kele a kutyáról?
- Mit érezhet Vahur Kelével kapcsolatban?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Van-e a környezetetekben olyan személy, aki rendszeresen keresi a társaságokat?
- Ti kiknek a társaságát keresitek rendszeresen?
- Mi az, amit megtennétek egy számotokra szimpatikus gyerekért, hogy elnyerjétek a bizalmát?
- Van-e olyan barátotok, aki ilyen türelmes és figyelmes veletek? Szeretnétek-e, hogy legyen?
- Ti tudnátok-e ilyen barátok lenni?

C) A bosszú

„Miska azonban nem hagyta annyiban a dolgot, mert Miska bosszúálló volt. A továbbiakban meg sem mozdult, hiába ugrálta körül a kis kutya mérgesen nyafogva, hanem, amikor a hátsó lába ügyébe esett, úgy felrúgta, hogy a kutyus átszánkózott az utca túlsó oldalára”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Mi volt az igazi baja a szárnak?
- Meddig tarthatott Miska elégedettsége „bátor” tettéért?
- Mit kellett volna Miskának másként csinálnia? Vajon megérte-e neki ez a bosszú?
- A kiskutya hogy élhette meg ezt az egész helyzetet, a találkozástól kezdve a gazdi babusgatásáig?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Ti szoktatok-e bosszút állni, ha sérelem ér titeket?
- Hogyan lehet érvényt szerezni az igazságunknak, amikor megsértenek?
- Szoktak-e rajtatok bosszút állni? Ha igen, tudjátok, hogy mi volt az indíték?

A megértést elősegítő kiegészítő tevékenységek lehetséges köre

- Készítsetek el a barátság szobrát gyurmából.
- Színes papírdarabokból készíttetek egy montázst, ami kifejezi, milyenek érzitek a reménytelenséget
- Írjatok egy bocsánatkérő levelet (nem kell elküldeni), annak, akin bosszút álltatok.

Ellenőrzés, értékelés

- Hogyan hatott a feldolgozott rész a foglalkozás résztvevőire?
- Mennyire voltak aktívak a feldolgozás során?
- Volt-e nem tervezett rész, ami a gyermekeket megérintette?
- A feldolgozás kitért-e minden aspektusra? A lényegi pontokon közelítette-e a részlet a célcsoporthoz?

A negyedik foglalkozás forgatókönyve

RÁHANGOLÓDÁS:

- A játékosok mondanak valamit, amit ők még sosem tettek. Jelentkezik, aki még szintén nem tett ilyet.
- Mindenki választ egy helyszínt a Ribizkéék háza környékén, ahol adott pillanatban lennének, ha a műben kellene elhelyezniük magukat. A kiválasztott helyszínről leírást is adnak, milyennek látják a környezetet, milyen szagok, és egyéb érzetek jellemzőek.

A MŰ BEMUTATÁSA (10-15 perc)

Mivel otthona tanulók otthon olvassák a könyvet, az alkalmon feldolgozásra kerülő rész nem kerül teljes egészében felolvasásra. Helyette célirányos kérdéssel átbeszéljük a lényegi eseményeket, ebből kiderül az is, hogy kit mely részek, részletek fogtak meg, a tervezettől el kell-e térni.

Az otthon olvasott rész cselekményének felidézésére szolgáló kérdések

- Mi történt, ami miatt inkább otthon marad Miska?
- Hogy fogadta a piacról hazatérő lovat?
- Mi történik, mikor lebukik a csalással?
- Miskán kívül ki érezte még a vihart?
- Kele miért engedi be a verebeket?
- Mi a verebek hálája?

A MŰ FELDOLGOZÁSA (35-40 perc)

A csoportvezető részleteket olvas fel a műből 3 témához kapcsolódóan, minden téma után az adott részt átbeszéljük

A) Hazugság

„Ha az ember lát: akkor van, ha nem lát, akkor nincs [...] - Lehet, - bólintott a gólya – de ilyesmi a szabad népnél nem fordul elő. [...] - Hosszúláb, az én törvényemet én magam csinálom. Nekem jó”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Miért maradt otthon Miska?
- Miért nem érti Kele a szamár magyarázatát?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mit gondoltok Miska hazugságáról?
- Mennyire tudtok megbízni olyanokban, akikről tudjátok, hogy rendszeresen hazudik?

B) Csökönység

„Orra, szája tele volt havas széllel, de nem engedett. Miska fajtája csökönységével feküdt a hámnak, és érezte: nem enged, ha ott fordul fel az úton, akkor se.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Vajon Miska honnan tudja a hazavezető utat?
- Milyen képességei vannak, amivel észleli az ítéletidőt?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Tudtok-e olyan kitartóak lenni, mint a szamár?
- Mit gondoltok a csökönységről?

C) A nagyvonalúság

„- Mit akarsz?- villant a gólya szeme.

- Semmit, Kele, majdnem semmit, de ha megengednéd, hogy berepüljünk ide hozzád, ha jön Nerr, a véres lábú... csak akkor, igazán csak akkor, mert aludni jó nekünk a kazal oldala is.

A gólya nem válaszolt mindjárt. [...]

- Nerr tetves gyilkos egész rokonságával együtt- bólított a gólya -, bejöhettek. [...]

Nerr majdnem utánuk vágott a vadászat gyilkos iramában, de a kapuban ott ált a gólya, és Nerr szinte megállt a levegőben az ámulattól.

- Hát te mit keresel itt, Kele? Eredj az útból!

Bába szeme olyan volt, mint a jég a karvaly dühösen zihált.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Kele hogy vág vissza azoknak, akik őt bántották?
- Vajon Kele mit gondol Csuri népéről?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Hogy érezhették magukat a verebek, mikor meg kellett kérniük Kelét?
- Kelének milyen lehetett így találkozni a karvallyal?
- Ti megtettétek volna ugyanezt olyanokért, akiket nem szerettek?

A megértést elősegítő kiegészítő tevékenységek lehetséges köre

- Fessétek le a ti hóviharotokat, és rajzoljátok a képre azt, ami segít a viharból hazatalálni
- Figyeljétek meg magatokat egy napon keresztül, és jegyezzétek fel, mikor és hogyan éltek „kegyes” hazugsággal
- Gyűjtsetek olyan tulajdonságokat, amik bizonyos helyzetekben hátránynak számítanak, máskor meg előnynek

Ellenőrzés, értékelés

- Hogyan hatott a feldolgozott rész a foglalkozás résztvevőire?
- Mennyire voltak aktívak a feldolgozás során?
- Volt-e nem tervezett rész, ami a gyermekeket megérintette?
- A feldolgozás kitért-e minden aspektusra? A lényegi pontokon közelítette-e a részlet a célcsoporthoz?

Az ötödik foglalkozás forgatókönyve

RÁHANGOLÓDÁS: (8 perc)

Személyes munka: minden csoporttag kap egy bal kéz sziluettet, amibe beleír néhány szót vagy mondatot, amelyek olyan dolgokra vonatkoznak, amitől ő fél. Ezt követően a jobb kezének sziluettjét is elkészíti, amibe beleírja vágyait, álmait.

Csoportos munka: a csoportvezető feltűzi mindenkinek a hátára a bal kéznek megfelelő lapot, a mellkasára, pedig a jobb kéznek megfelelőt. Ezt követően a résztvevők néhány percig csendben sétálnak a helyiségben és elolvassák egymás leírt gondolatait. Csoportos megosztás: ki-ki elmondja, hogy milyen érzés volt számára, amikor olvasta a többiek szavait, és hogy milyen érzés volt az, amikor hagyta a többieket, hogy az ő írását olvassák, csak az érzéseket mondják.

A MŰ BEMUTATÁSA (10-15 perc)

Mivel otthona tanulók otthon olvassák a könyvet, az alkalmon feldolgozásra kerülő rész nem kerül teljes egészében felolvasásra. Helyette célirányos kérdéssel átbeszéljük a lényegi eseményeket, ebből kiderül az is, hogy kit mely részek, részletek fogtak meg, a tervezettől el kell-e térni.

Az otthon olvasott rész cselekményének felidézésére szolgáló kérdések

- Mikor került harc közelbe a kakas és a gólya?
- A Kurri miért támadta meg Kelét?
- Hogy került Berti az ellopható ital közelébe?
- Miért volt az istállóban a bagoly?
- Mit csinált Hu, miután elküldték?

A MŰ FELDOLGOZÁSA (35-40 perc)

A csoportvezető részleteket olvas fel a műből 3 témához kapcsolódóan, minden téma után az adott részt átbeszéljük

A) Bosszú vagy önvédelem

„- Ne hagyd magad, Bába! – kiáltotta. – Vágj már te is oda, Bába!

Ennek a hangnak csodálatos hatása lett. [...] És most ebben a hangban biztatás és bátorság volt. Kele szíve keményen dobbant, és szembe fordult a kakassal. [...]

- *Ez hát odavágott.*

- *Ez oda – mondta Berti [...]*

- *Tisztességes harc volt...*

Miska indulatosan toppantott.

Itt nincs tisztességes harc, már ezerszer megmondtam! Itt csak jó harc van, ami az embernek tetszik, és rossz harc. Ez, Kele, rossz harc volt.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Mennyire ítéled helyesnek Kele magatartását a kakással szemben?
- Miért vágott vissza a gólya és miért csak akkor?
- Tudott volna másként reagálni a gólya?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mit tesztenek, ha megtámadnak?
- Mennyire számít ilyenkor a környezetetek megítélése, számít-e hogy ilyen körülmények után kezdenek tisztelni?
- Szerintetek mi a különbség a jó és a tisztességes harc között?

B) Önkényes igazságszolgáltatás

„A lány a bort lopta, erről kár is beszélni – Berti határozottan állt fel.

- *Lopjon másikat – mondta magában. Hallgatózott egy kicsit, aztán beletúrt a szalmatokok közé.”*

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Milyen hatása volt az alkoholnak a férfiakra??

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mennyire volt jogos Berti tette, hogy elvitte az elrejtett üvegeket?
- Ti megtettétek volna-e ugyanezt?
- Jó-e az alkohol? Jó hatással van-e az emberre? Miért?

C) Hu és a jóslatok

„Hu távozása az istállóból nem volt barátságos, bár a patkány elpusztítása után Paták is elismert, hogy Hu a gerendára bizonyos jogokat szerzett [...]később azonban kitört rajta a baljós természet, nem csinált egyebet, mint rosszat jósolt. Amikor arról kezdett elmélkedni, hogy Bunak milyen finom a húsa, az ember mennyire szereti – hiszen azért eteti, akár csak Csámot -, és ő tudja, hol van az a ház a falu végén, ahonnét a kis borjak hangtalanul, véresen jönnek ki – betelt a mérték.”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Miért küldték el az állatok a baglyot?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Ti mennyire tudjátok tolerálni a vészmadarakat?
- Szoktatok-e úgy csinálni, mint Hu?

A megértést elősegítő kiegészítő tevékenységek lehetséges köre

- Gyűjtsétek össze, ti mikor mi ellen vagy miért harcoltok.
- Gyűjtsétek össze, mi az ami nem legálisan, de szerintetek jogosan került hozzátok. Gondolkozzatok el, hogyan tudnátok visszaadni a valódi gazdájának.
- Napi szinten írjátok fel, hogy mit mondtatok, mikor rosszat jósoltatok valakinek. Hányszor mondtátok, hogy „Úgysem sikerül”Írjátok fel azt is, ezeket kiknek mondtátok, és miért.

Ellenőrzés, értékelés

- Hogyan hatott a feldolgozott rész a foglalkozás résztvevőire?
- Mennyire voltak aktívak a feldolgozás során?
- Volt-e nem tervezett rész, ami a gyermekeket megérintette?
- A feldolgozás kitért-e minden aspektusra? A lényegi pontokon közelítette-e a részlet a célcsoporthoz?

A hatodik foglalkozás forgatókönyve

RÁHANGOLÓDÁS: (6-8 perc)

- Mindenki meséli a múlt hetének egyik élményét, amit egy osztálytársával átélt.
- A regényben szereplő helyszínek közül, most ki hol helyezné el magát?

A MŰ BEMUTATÁSA (10-15 perc)

Mivel otthona tanulók otthon olvassák a könyvet, az alkalmon feldolgozásra kerülő rész nem kerül teljes egészében felolvasásra. Helyette célirányos kérdéssel átbeszéljük a lényegi eseményeket, ebből kiderül az is, hogy kit mely részek, részletek fogtak meg, a tervezettől el kell-e térni.

Az otthon olvasott rész cselekményének felidézésére szolgáló kérdések

- Mikor játszódik ennek az utolsó résznek a cselekménye?
- Hogyan hal meg az asszony?
- Ki fedezi fel a holtat?
- Van-e a falusiak és a cigányok közt konfliktus?
- Milyen próbálkozásai vannak Miskának azért, hogy úgy érezze, törődnek vele?
- Kele hol és kikkel tölti ideje nagy részét?

A MŰ FELDOLGOZÁSA (35-40 perc)

A csoportvezető részleteket olvas fel a műből 3 témához kapcsolódóan, minden téma után az adott részt átbeszéljük

A) Halál és gyász

„A cigánynép ebben az időben ballagott hazafelé a temetésről. [...] mások pedig nem akarták a koporsót elengedni utolsó útjára. [...] Amint eltűnt a koporsó, elszakadt a kapocs, valami elmúlt; gondolataikra emlék kezdett peregni. [...] Mert aki él, az van, aki meghalt az volt, de akit eltemetnek, az már nincs földi embernek, legfeljebb, mint kísértet jár az éjszakában. [...] az éjszaka fekete üszkeire mind több hamut rak a hajnal.

- Nem azsért mondom, Jóska, de ujjan lány nincs még egy. Formás is, meg mutatós is, aztán hogy nézsett téged, mikor tavaly a búcsúban muzsikáltál..

- Nézett?

- Majd a seme esett ki, aztán fáin asszony vót annak minden fajtája... sóhatok neki...

Jóska az orrát vakargatja.

- Nem bánom”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Milyen volt a viszonya a férfinak a feleségével?
- Mit jelenthet a jelenet végén a „*Nem bánom*” kifejezés?
- Kiknek hasonlít jobban a szokásrendszere a vadon élő állatokéhoz, a falusiaké vagy az itt bemutatott cigányoké?
- Milyennek látjuk ezeket a cigányokat?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Mit gondoltok a cigányok most bemutatott szokásairól?
- Mit gondoltok az eltérő kultúrákról?
- Jó-e hogy különböző népeknek más-más szokásaik vannak, másként élnek?
- Mi számotokra a gyász?
- Mit jelent valamit elveszteni, ami nagyon értékes nektek?
- Mennyi idő múlva tudtok újra nyitni, ha elvesztettetek egy számotokra fontos személyt?

B) Rágalmazás, Miska jelleme

„Miska kezdett ingerült lenni, mert Bujtár már menni akart, és sehogy se sikerült a mérget belecsepegtetni. [...]

- Bizony, szegény Kele a trágyában turkált, amikor leesett a nagy fehérség, de azért nem szabad megszólalni, és kérlek, ne mondjátok el népeteknek... [...] Azt mondta, megutálta a fajtáját, hogy bűdösek vagytok, hogy... ha éhesek vagytok, megeszitek a fiaitokat...”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Hogy érezheti magát a szamár?
- Mit tehetett volna másként?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

- Te mit éreznéd, ha úgy gondolnátok, a barátaitok elhagynak, már nem kellek nekik?
- Mit tennéd a szamár helyében?

- Miért nem volt jó Miska megoldása?

C) Kele jelleme

„Már ismerte az ember törvényét, de nem igazodott hozzá, mert szálanként erősödött benne újra a szabadok törvénye”

„Nem akarom érteni, mert nem akarok veletek maradni, pedig közel álltok hozzám, és segítettetek”

*„Beteg vagy, Miska, mert más van a szívedben és más a nyelveden. Félek tőled és elmegyek...
– Kele – bólintott megenyhülve a számár –, nem kell azt úgy venni... hiszen barátok voltunk!*

– Igaz, de ez már nincs. Felesleges! És mert nincs rá szükség, el is múlt. Vége, Miska.

– De Kele!

– Vége! – indult el a nagy gólya. – Én most becsukom a szemem, és amikor újra kinyitom, már nem látlak.

Kele most megfordult.

– Itt vagy még, Miska?

– Hát hol lennék?

– Nem látlak. És úgy már soha többé nem látlak”

A részlet cselekményében megfigyelt problémák, a megoldások és a megoldások következményeinek megfigyelése és elemzése

- Gyűjtsétek össze, Kele tulajdonságait, hogyan beszél másokkal?

A résztvevők segítése abban, hogy a részlet problematikája és a saját helyzetük között hasonlóságot fedezzenek fel

Mit gondoltok Kele személyiségjegyeiről?

- Milyen számotokra az ideális viselkedési mód másokkal?

A megértést elősegítő kiegészítő tevékenységek lehetséges köre

- Írjatok egy búcsúlevelet a gólya nevében az udvar népének.
- Írjatok egy levelet, a segítőiteknek, amiben leírjátok, miért vagytok nekik hálásak.
Elküldeni nem szükséges.

- Írjatok egy búcsúlevelet annak, aminek a hiánya a legjobban fáj. Nem kell, hogy személy legyen, lehet tárgy vagy bármi.

Ellenőrzés, értékelés

- Hogyan hatott a feldolgozott rész a foglalkozás résztvevőire?
- Mennyire voltak aktívak a feldolgozás során?
- Volt-e nem tervezett rész, ami a gyermekeket megérintette?
- A feldolgozás kitért-e minden aspektusra? A lényegi pontokon közelítette-e a művet a célcsoportához?
- A foglalkozásvezető elérte-e a foglalkozás foglalkozássorozat kitűzött célját?

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Czink Zsuzsanna
A Hallgató Neptun kódja: NVTIZ5
A dolgozat címe: FEKETE ISTVÁN: KELE CÍMŰ REGÉNYÉNEK
BIBLIOTERÁPIÁS ELEMZÉSE PSZICHOPEDAGÓGIAI
FELHASZNÁLÁSRA
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: Kaposvár, 2024. április 21.

Hallgató aláírása

KONZULENSI NYILATKOZAT

CZINK ZSUZSANNA (név) (hallgató Neptun azonosítója) NVTIZ5
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Kaposvár, 2024. április 18.

belső konzulens

Dr. Vörös Klára Ilona egyetemi docens
MATE Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet
Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék